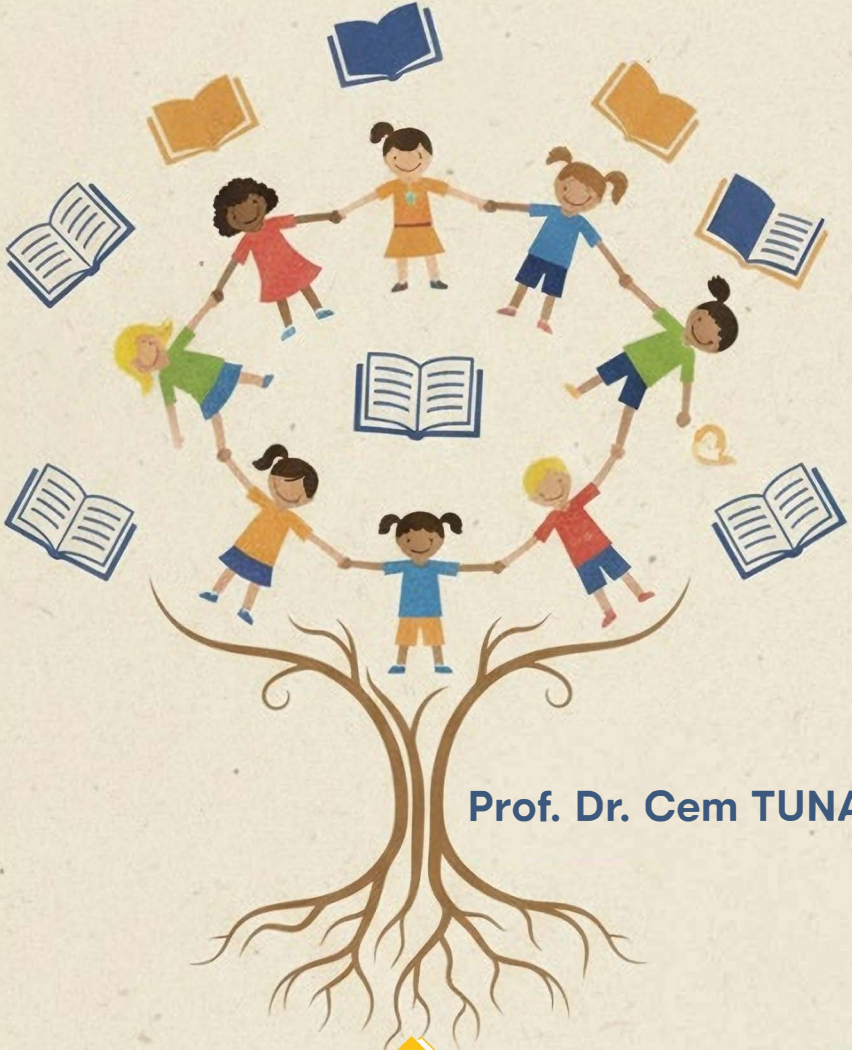

ÇOCUK HAKLARI EĞİTİMİNDE ÖRNEK OLAY İNCELEMELERİ

Prof. Dr. Cem TUNA

ÇOCUK HAKLARI EĞİTİMİNDE ÖRNEK OLAY İNCELEMELERİ

Prof. Dr. Cem TUNA*

* Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
ORCID No: 0000-0002-6846-8676

Çocuk Hakları Eğitiminde Örnek Olay İncelemeleri
Prof. Dr. Cem TUNA

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design

Baskı: Aralık 2025

Yayıncı Sertifika No: 49837

ISBN:978-625-8698-93-0

© Duvar Yayınları

853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir

Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com

duvarkitabevi@gmail.com

ÖZGEÇMİŞ

Prof. Dr. Cem TUNA

1968 Amasya doğumludur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1993 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1996 yılında YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında yüksek lisansını, 2003 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri doktora programını tamamladı. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi (TİKA)'nın Türkoloji Projesi çerçevesinde Kosova Priştine Üniversitesi, Prizren Eğitim Fakültesi, Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğretim elemanı olarak 2004–2007 yılları arası görev aldı. 2007-2012 yılları arası YYÜ Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimlerinde öğretim üyesi olarak görev yaptı. 2012 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde göreve başladı. 2015 yılında Eğitim Yönetimi alanında doçent unvanı aldı. 2016-2019 yılları arası Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanlığı ve Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığı görevini yürüttü. 2019 yılında ikinci üniversite olarak Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Şubat 2021'de Eğitim Yönetimi Anabilim Dalında profesör olarak atandı. Halen RTEÜ Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Yayınlanmış biri ortak üç kitabı, kitap bölümleri ve eğitim bilimleri alanında makaleleri bulunmaktadır. Yazar evli ve iki çocuk sahibidir.

İletişim: cem.tuna@erdogan.edu.tr

ÖNSÖZ

Çocuklar yarının büyükleridir, geleceğin tamamını oluşturur, toplumu toplum yapan çocuklardır. Mahatma Gandhi'nin "Eğer bu dünyada gerçek barışı öğreteceksek ve eğer savaşa karşı gerçek bir savaş vereceksek, işe önce çocuklarla başlamamız gerekmektedir" sözü çok değerlidir.

Eğitimin genel amaçlarından biri bireylerin içinde yaşadıkları topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlamalarıdır. Toplumda var olan din, ahlak, görgü, örf - adet ve hukuk kuralları sosyal düzen kurallarıdır. Bireyler, sosyal düzen kurallarına uyduklarında toplumda düzen sağlanmış olur. Sosyal düzen kurallarından hukuk, maddi yaptırımlıdır. Hukuk kurallarına uyulmadığı takdirde bireyler tazminat, ceza gibi maddi yaptırımlarla karşı karşıya kalabilir. Bu aşamada öncelikle hak ve sorumluluk eğitimi, insan hakları eğitimi, çocuk hakları eğitimi önem arz etmektedir.

Toplumda, günlük yaşamda bireylerin diğer bireylerle, çevresiyle ilişkilerinde karşılaşılan en önemli konu hak uygulamaları ve ihlalleridir. Hak konusunda her eylem, davranış, işlem sorunun anlaşılmasında esas teşkil eder. Hak uygulama ve ihlalleri hukuk kuralları olarak soyut bir biçimde hukukun kaynaklarında özellikle yazılı hukukta yer almaktadır. Günlük yaşamda ise somut olarak örnek olay şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Her örnek olay, hak ve sorumluluk eğitiminde değerlidir. Her örnek olayın, sanki bir laboratuvar ortamında bulunuyormuşçasına titiz bir şekilde incelenmesi, değerlendirilmesi insan ve çocuk hakları eğitiminde önemli bir yöntem, uygulama olduğu belirtilebilir. Namık Kemal'in dediği gibi eğitim ana kucağında başlar; her söylenilen sözcük (ve bize göre her davranış), çocuğun kişiliğine konan bir tuğladır.

Çalışmada; öncelikle örnek olayların sunumu yapıldı. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan çocuk hakları sırasına uyularak çocuk haklarının tanım ve açıklamaları verildi,

değerlendirildi. Örnek olaylarda mümkün olduğunca kişisel haklara dikkat edildi ve örnek olaylar genellikle kurgu şeklinde sunuldu. Kamuoyuyla paylaşılan olumlu kimi gerçek örnek olaylara da yer verildi. Örnek olayların bir kısmı, okulda ilgili derslerde tartışıldı. Bir kitap çalışması için bu örneklerle yetinildi fakat daha onlarca, yüzlerce örnek olayların olabileceği, bunları okuyucuların, eğitimcilerin çoğaltabileceği ve uygulayabileceği mesajı verildi.

Çalışma boyunca desteklerini esirgemeyen eşime ve çocuklarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Eseri, başta mağdur dünya çocukları olmak üzere tüm çocuklara, çocuk haklarını yaşayan ve yaşatanlara ithaf ediyorum.

Prof. Dr. Cem Tuna
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
Rize/ Çayeli, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
GİRİŞ.....	1
1. ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE TEMEL İLKELER	14
1.1. Ayrımcılık Yasağı	14
1.2. Çocuğun Yaşama ve Gelişme Hakkı.....	17
1.3. Çocuğun Üstün Yararı İlkesi.....	18
1.4. Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması ve Katılım Hakkı ...	20
2. ÇOCUK HAKLARI	21
2.1. Yaşama Hakları	21
2.1.1. Çocuğun Yaşama Hakkı	21
2.1.2. Nüfusa Kayıt, İsim Hakkı, Vatandaşlık Hakkı	23
2.1.3. Anne ve Babadan Ayrı Kalmama Hakkı	25
2.1.4. Uygun Yaşam Standartlarına Sahip Olma Hakkı	26
2.1.5. Tıbbi Bakım Hakkı	28
2.1.6. Beslenme Hakkı.....	30
2.1.7. Barınma Hakkı.....	32
2.2. Gelişme Hakları	33
2.2.1. Eğitim Hakkı.....	33
2.2.2. Oyun Hakkı.....	38
2.2.3. Dinlenme Hakkı.....	41
2.2.4. Bilgi Edinme Hakkı/ Bilgi Alma Hakkı	42
2.2.5. Din, Vicdan ve Düşünce Özgürlüğü	44
2.3. Korunma Hakları	46
2.3.1. Yargı Sisteminde Korunması.....	46
2.3.2. Silahlı Çatışmada Korunması	49
2.3.3. Çalışma Yaşamında Korunması	52
2.3.4. Fiziksel İstismardan Korunması	55
2.3.5. Duygusal İstismardan Korunması.....	62
2.3.6. Cinsel İstismardan Korunması.....	63
2.3.7. Madde Bağımlılığından Korunması	65

2.3.8. Mülteci Çocuklar İçin Özel Bakıma İlişkin Konularda Korunması	66
2.3.9. Mağdur Çocuğun Rehabilitesi	67
2.4. Katılma Hakları	68
2.4.1. Görüşlerini Açıklama Hakkı	69
2.4.2. Dernek Kurma Hakkı	71
2.4.3. Toplanma Hakları	73
2.4.4. Kendisini İlgilendiren Konularda Karara Katılma Hakkı	74
3. ÇOCUK HAKLARI KONUSUNDA YAPILMASI	
GEREKENLER	76
3.1. Çocukların Çeşitli Tehlikelere Karşı Korunma Hakları	76
3.1.1. Suça Sürüklenmekten Korunma Hakkı	76
3.1.2. Çocuğun Teknoloji Bağımlılığından Korunması	80
3.1.3. Araç Sürmekten ve Trafikte Korunması	83
3.2. Olumlu Uygulamaları Teşvik	83
4. SONUÇ: ÇOCUK HAKLARI EĞİTİMİ	86
SORUNLARI VE ÇÖZÜMLERİ	86
KAYNAKÇA	91

GİRİŞ

Bir ailenin, bir toplumun, bir ülkenin en değerli hazinelerinin başında çocuk/ çocuklar gelir. Paulo Coelho; “Eğer bir gün yolunuzu kaybederseniz bir çocuğun gözlerinin içine bakın. Çünkü bir çocuğun bir yetişkine her zaman öğreteceği üç şey vardır; 1-Nedensiz yere mutlu olmak. 2-Her zaman meşgul olabilecek bir uğraş bulmak. 3-Elde etmek istediği şey için var gücüyle dayatmak” der (Öztürk, 2025).

Çocuk¹, masum, duyarlı, bağımlı ve gelişmekte olan bir insan varlığıdır. Özel bakım ve korunma biçimlerine gereksinim duyan, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki ve diğer gelişim alanları içinde olan, 0-18 yaş grubu içindeki bireylere denir (Tepetaş Cengiz, 2018, 3; Tuna, 2023; Tuna, 2024a Tuna, 2024b).

Hak, bireylere irade gücü tanınmak yoluyla, hukuk düzeni tarafından korunan yarar, çıkar, menfaattir. Hak kavramının karşısında yükümlülük kavramı bulunur. Bir hukuki ilişkide bir tarafın hakkı varsa, diğer tarafın yükümlülüğü/ ödevi/ borcu vardır (Gözler, 2015, 154; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Tüm insanlığın geleceği rolünü üstelenecek olan çocuklar sadece ailenin sorumluluğuna bırakılmamış, çocuğun ruhen ve bedenlen sağlıklı bir şekilde büyüüp gelişmesi için aile ve toplum içindeki rolü hukuk kuralları tarafından düzenlenmiştir (Akyüz, 2020; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Çocuk hakları, bireyin doğumundan 18 yaşına kadar olan dönemindeki evrensel hakları olduğunu ifade eden kavramdır. Çocuk hakları, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımlardan özgürlük ve saygınlık içinde, sağlıklı ve normal biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları tarafından korunan yararlarıdır (Akyüz, 2020, 3; Tuna, 2023; Tuna, 2024). Çocuk

¹ Çalışmanın haklar ve ilkeler kısmında İrem Çalışkan editörlüğünde RTEÜ Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Ana Bilim Dalınca yayınlanan “Meşgale” Dergisi’nin 9. Sayısında bu kitabın yazarı Cem Tuna tarafından hazırlanan “Çocuk Hakları” yazısından yararlanılmıştır.

hakları, insan hakları kavramını temel alarak çocukların güvence altına alındığı ve çocuklara yetki ve kazanç sağlayan haklardır (Merey, 2018; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Çocuk hakları en geniş kapsamıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 'de yer almaktadır. Bu Sözleşme ile insan hakları ile bağlantılı bütün haklar çocuklara tanınmıştır (Akyüz, 2020, 4; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Sözleşme, 26 Ocak 1990'da 61 devlet tarafından imzalanmış, 2 Eylül 1990'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzalamış, 9 Aralık 1994 tarihinde onaylamış, 27 Ocak 1995 tarihinde Resmi Gazete 'de yayınlanmış (Resmi Gazete, 1995; Tuna, 2023), Sözleşme Türkiye açısından 4 Mayıs 1995 tarihinde kanun olarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşme Birleşmiş Milletler sistemi dâhilinde 196 ülkenin imzalamasıyla en geniş katılımlı anlaşmasıdır (Merey, 2018; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Sözleşme önsöz ve üç kısımdan oluşmaktadır. Önsözde; Birleşmiş Milletlerin temel ilkelerine, insan hakları sözleşmeleri ve bildirimlerine gönderme yapılmakta, savunmasız konumları nedeniyle çocukların özel korunma ve özene gereksinim duydukları belirtilir. Çocukları koruma sorumluluğunun ilk önce aileye ait olduğu, devletin de aileye bu konuda yardım edeceği vurgulanır (Akyüz, 2020, 42; Tuna, 2023; Tuna, 2024b). Birinci Kısım (Madde 1-41), çocukların sahip olduğu hakları ve taraf devletlerin bu hakların gerçekleştirilmesi konusundaki yükümlülükleri içermektedir. İkinci Kısım (Madde 42-46), çocuk haklarının korunması konusundaki ilerlemeleri incelemek ve izlemek üzere kurulacak olan “Çocuk Hakları Komitesi (Komite)” nin kuruluşu, üye seçimleri, çalışma yer ve yöntemlerine ilişkin hükümleri içermektedir. Üçüncü Kısım (Madde 46-54) ise yürürlük ve yürütmeye ilişkindir (Resmi Gazete, 1995; 63; Akyüz, 2012, 42). Böylece Çocuk Hakları Sözleşmesi, kendisinden önceki çocuk hakları bildirgesinin “İnsanlık, çocuklara

elindeki en iyi şeyi borçludur” felsefesini tamamlamaktadır (Merey, 2018, 78; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Çocuklar, en başta insandırlar. Sözleşme insan haklarını yenilerken aynı zamanda pekiştirir. Bu günün çocuklarına kazandırılan çocuk hakları, geleceğin çocuklarına da yansıyacaktır. Çocuklara yapılan hukuksal yatırım, çocukların gelecekteki çocuklarına ve dolayısıyla gelecekteki insanlığa yapılmış verimli bir yatırım olacaktır. İyi çocukluk dönemi yaşayan çocuklar muhtemelen kendi çocuklarına iyi çocukluk dönemi yaşatacaklardır. Demokratik, eşitlikçi, katılımcı bir aile ve toplum ortamında yetişen çocuk, gelecekte toplumda, politikada demokrasinin sağlam bir güvencesidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan çocuk hakları, insan haklarının hem mayası hem de motorudur (Serozan, 2000, 39-40; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Çocuk Hakları Sözleşmesinde İlkeler

Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğun tanımı ile başlar. Buna göre (RG, 1995; Tuna, 2023; Tuna, 2024b) on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır (Madde 1). Bunun istisnası ulusal yasalara göre daha erken yaşta reşit olma durumudur. Buna göre kendi ulusal yasalarına göre on sekiz yaşından daha erken yaşta reşit olan insan, çocuk sayılmayacaktır. Bu durumda Çocuk Hakları Sözleşme hükümlerinden yararlanamayacaktır.

Sözleşmede dört temel ilke benimsenmiştir. Bu ilkeler çocuklara tanınan diğer bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen görevlerin yerine getirilmesinde göz önünde bulundurulacak rehber, yol gösterici, kılavuz özelliği taşırlar. Sözleşmeye hâkim olan temel ilkeler; “ayırım gözetmeme” (Madde 2), “çocuğun yüksek yararı” (Madde 3), “yaşama ve gelişme” (Madde 6), “çocuğun görüşlerine saygı” (Madde 12) şeklinde belirtilebilir (Uçuş Güldalı, 2017, 167; Tuna, 2023).

Ayırım Gözetmeme: Ayrımcılık, bireylerin doğuştan ya da sonradan kazandığı birtakım özelliklerden dolayı eşit

davranılmasının engellenmesi anlamına gelir. Bu özellikler ırk, renk, milliyet, cinsiyet, toplumsal statü, engellilik ve diğer durumlar olabilir. Ayrım gözetmeme, bireylerin eşitliğini öngörür. Benzer durumda olan aynı bireylere aynı davranışın yapılmasına yasalar önünde eşitlik denir. Farklı durumda bulunan bireylere örneğin engellilere, farklı davranılmasına, bir diğer deyişle pozitif ayrımcılık yapılmasına gerçek eşitlik denir (İHD, 2007, 61; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Çocuğun Yüksek Yararı: Çocuk hukukunda karşılaşılan tüm sorunlarda, her zaman çocuğun yararına çözümün üretilmesine çocuğun yüksek yararı ilkesi denir. Çocuğun yüksek yararı, çocuk haklarının yaşama geçirilmesinde bir kılavuzdur, rehberdir. Çocuk haklarının bireysel olarak çocuğun ve somut ilişkinin özellikleriyle uyarlanmasıdır. Örneğin; boşanma durumunda çocuğun velayetinin anneye mi yoksa babaya mı bırakılacağına dikkate alınması çocuğun yüksek yararı ile ilgilidir. Mahkeme hâkimi çocuğun yararına ya da zararına olabilecek psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik tüm sonuçları göz önünde bulundurarak karar verecektir (Serozan, 2000, 48-49; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Yaşama ve Gelişme Hakkı: Sözleşmenin hem temel ilkesi hem de hakların üst başlıklarından olan yaşama ve gelişme, her çocuğun yaşam hakkını ortaya koyar. Devlet çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür (Uçuş Güldalı, 2017, 167; Tuna, 2023; Tuna, 2024b).

Çocuğun Görüşlerine Saygı Gösterilmesi: Belirli bir görüş oluşturma yeteneğine sahip her çocuğun, kendini ilgilendiren bütün konularda görüşlerini özgürce ifade edebilmesi, bu görüşlere yaşı ve olgunluk derecesi göz önüne alınarak gereken önemin verilmesidir (Uçuş Güldalı, 2017, 168; Tuna, 2023; Tuna, 2024b). Yaşama ve gelişme hakkı ve çocuğun görüşlerine saygı gösterilmesi ilkesi Sözleşmede detaylı haklara ayrıldığından, aşağıda kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde Haklar

Yaşama hakları; çocuğun bir ada sahip olma ve nüfusa kaydedilme, barınma, beslenme ve tıbbi bakım gibi uygun yaşamsal standartlara sahip olması ile birlikte ailesiyle yaşamasını öngören haklardır. Bunlar çocuğun fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunması anlamında iki başlıkta ifade edilirse, çocuğun saygınlığını ihmal edecek davranışlardan kaçınılması ve korkulardan uzak yaşaması hakkıdır.

Gelişme hakları; eğitim, bilgi edinme, düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, oyun ve dinlenme gibi haklarla çocuğun kendini gerçekleştirmesini sağlar. Çocuğun çocukluk çağını en etkili şekilde yaşayabilmesi, bedensel, zihinsel, sosyal-duygusal, ruhsal ve ahlaksal gelişimini tamamlaması için gerekli koşulların sağlanması anlamına gelir.

Korunma hakları; her türlü ihmal ve istismarın önlenmesi; yargı, silahlı çatışma durumunda çocuğun korunması ve buna ek olarak özel gereksinimli çocukların da korunmasını içerir. Ayrıca çocuğun güvenliğinin bedensel, duygusal, zihinsel, sosyal, kültürel, ekonomik ve ahlaksal olarak tüm boyutları ile korunmasını; çocuğun, dengeli bir gelişim gösterme olanağına sahip olmasını içermektedir.

Katılma hakları; düşünce ve görüş açıklama, karara katılma, dernek kurma gibi toplumda etkin role sahip olmasını destekleyen haklarını içerir. Çocuğun kendi görüşlerini oluşturabildiği yaşından itibaren bu hakkını kullanacak imkânlar ona sağlanmalıdır. Çocuğun katılım hakları ilk kez Çocuk Hakları Sözleşmesi ile gündeme gelmiştir. Çocukların katılım haklarını kullanabilmeleri ancak bu konuda bilgili olan aile, okul ve toplum ile görüşlerine önem vererek sağlanabilir (Tuna, 2023; Tuna, 2024b). Çocuk hakları bir tablo halinde sunulabilir:

Tablo 1: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine Göre
Çocuk Hakları

Yaşama Hakları	Gelişme Hakları	Korunma Hakları	Katılma Hakları
-Çocuğun yaşama hakkı -Uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkı -Tıbbi bakım hakkı -Beslenme hakkı -Barınma hakkı	-Eğitim hakkı -Oyun hakkı -Dinlenme hakkı -Bilgi edinme hakkı -Bilgi alma hakkı -Din, vicdan ve düşünce özgürlüğü	-Yargı sisteminde korunması -Silahlı çatışmada korunması -Çalışma yaşamında korunması -Fiziksel istismardan korunması -Duygusal istismardan korunması -Cinsel istismardan korunması -Madde bağımlılığında korunması -Mülteci çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda korunması	-Görüşlerini açıklama hakkı -Dernek kurma -Toplanma hakları -Kendisini ilgilendiren konularda karara katılma

Kaynak: (Akyüz, 2020; Tuna, 2023; Tuna, 2024b)

Bir ülkedeki çocuk haklarının durumu çocuğa verilen değer ölçüsündedir (Erbay, 2013: 11; Tuna, 2023). Çocuk Hakları Sözleşmesi hem ülkemiz hem de dünya ülkeleri için çocuk hakları konusunda bir kilometre taşı olmuş, zihinsel devrim yaşatmış, çocukların merkeze alınmasını sağlamıştır. Bu aşamadan sonra yapılanlar ve yapılacaklar bu hakları ilerletmek ve geliştirmek yönünde olmaktadır ve olması ümit edilmektedir.

Çocuk haklarının sözleşmelerle garanti altına alınması önemli bir gelişmedir ancak yeterli değildir. Bu hakların uygulamaya da

olumlu yansımaları beklenmektedir. Dünyanın özellikle gelişmiş ülkelerinde çocuk hakları gerçekleşirken, gelişmemiş ülkelerde, savaş ve çatışma bölgelerinde en fazla çocuklar mağdur olmaktadır. Mağduriyetlerin acil olarak giderilmesi Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin işlevselliğini ortaya koyacaktır. Aksi durumda çocuk hakları yazılı metin olarak kalmaya devam edecektir.

Türkiye’de Çocuk Haklarının Kapsamı

Çocuk haklarının öznesi öncelikle 0-18 yaş arası çocuklardır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2024 yılı sonu itibarıyla, Türkiye nüfusu 85 milyon 664 bin 944 kişi iken bunun 21 milyon 817 bin 61'ini çocuklar oluşturdu. Oran olarak Türkiye nüfusunun %25,5'ini çocuk nüfus oluşturduğu gözlemlenmektedir (TUİK, 2025). Türkiye’de 2025-2026 Eğitim-Öğretim Yılı’nda okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve liselerde yaklaşık 20 milyon öğrenci ders başı yaptı. Bunun yanında henüz okula başlamayan 0-5 yaş arası çocukla ve yükseköğretime başlayan 1. Sınıf öğrencilerden 18 yaşını doldurmamış öğrenciler de bulunmaktadır. Öncelikle çocuk hakları yaklaşık 22 milyon çocuğu ilgilendirmektedir.

Birkaç çocuklu aileler olmakla birlikte tahmini olarak kabaca 40 milyon anne-baba bulunduğu ifade edilebilir. Çocuk haklarından öncelikle aileler sorumludur. Ailelerin çocuk haklarını bilmek, öğrenmek, uygulamak ve öğretmek görevleri bulunmaktadır. Sadece anne-baba değil, dede, nine, teyze, hala, dayı, amca gibi üst soy, yan soy üyeleri de çocuk haklarını uygulamalıdır. Böylece ailede çocuk hakları geniş bir uygulama alanına sahiptir.

Çocukları eğitim kurumlarında eğitimciler eğitmekte, yetiştirmektedir. Türkiye’de eğitim sisteminde yaklaşık 1.200.000’e yakın öğretmen bulunmaktadır. Bunun yanında yöneticiler, müfettişler, idari personel, sözleşmeli personel ve okullarda kantin vs. işletenler bulunmaktadır. Bu kişiler de çocuk haklarını bilmek ve uygulamak durumundadır.

Çocuk hakları paydaşlarından biri de devlettir. Türkiye’de çocuklarla ilgili her türlü işte çalışan görevliler örneğin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İç İşleri Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı gibi kurum ve kuruluşlarının ilgili görevlileri de çocuk haklarını bizzat uygulaması gereken kişi ve kurum ve kuruluşlardır. İlgili sivil toplum kuruluşları da çocuk haklarından sorumludur.

Çocuklarla özel ilgilenenler ve medya da çocuk hakları uygulamaları içinde yer almaktadır.

Bu çerçevede çocuk haklarının; ilgili tüm kişi, kurum, kuruluş, paydaşların oluşturduğu toplam 70 milyondan fazla insanı ilgilendiren bir alan olduğunu belirtmek mümkündür. Neredeyse ülke nüfusunun tamamını ilgilendiren çocuk ve çocuk hakları konusu bir devlet politikası haline gelmiştir. Bu nedenle çocuk hakları öğrenilmesi ve uygulanması öncelikli konuların başında yer almaktadır.

Bu çalışmada alanyazında günümüz çocuk hakları eğitimi örnek olaylarla incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

- 1- Ayrımcılık yasağı temel ilkesinde çocuk hakları eğitimi örnek olay incelemeleri nelerdir?
- 2- Çocuğun yüksek yararı temel ilkesinde çocuk hakları eğitimi örnek olay incelemeleri nelerdir?
- 3- Çocuğun yaşama haklarında çocuk hakları eğitimi örnek olay incelemeleri nelerdir?
- 4- Çocuğun gelişme haklarında çocuk hakları eğitimi örnek olay incelemeleri nelerdir?
- 5- Çocuğun korunma haklarında çocuk hakları eğitimi örnek olay incelemeleri nelerdir?
- 6- Çocuğun katılma haklarında çocuk hakları eğitimi örnek olay incelemeleri nelerdir?
- 7- Çocuk hakları eğitiminde yapılması gerekenler nelerdir?

Yöntem

Alanyazında günümüz çocuk hakları eğitiminin incelendiği çalışmanın verileri doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Çalışmada alanyazında günümüz çocuk hakları eğitimi ile ilgili incelenmiş, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na dikkat edilerek güncel olaylardan yararlanılmış, genellikle güncel olaylar değiştirilerek düzenlenmiştir. Ayrımcılık yasağı, çocuğun yüksek yararı, yaşama, gelişme, korunma, katılma ve devlet yetkililerin eğitimciliği ile ilgili görülen veriler bulgu olarak tespit edilmiş, elde edilen bulgulara nitel veri analizlerinden içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım- Şimşek, 2008: 227; Tuna, 2024a). Bu amaçla toplanan veriler önce çocuk haklarının yaşama, beslenme, eğitim, oyun, istismardan korunma, görüş bildirme gibi kodlar adı altında kavramsallaştırılmış, daha sonra tümevarıma dayalı olarak düzenlenmiş, kodlar ayrımcılık yasağı, çocuğun yüksek yararı, yaşama, gelişme, korunma, katılma ve devlet yetkililerin eğitimciliği olarak kategorilere ayrılmış ve buna göre verileri açıklayan tema olarak çocuk hakları saptanmıştır. Verilerin içindeki saklı olabilecek çocuk hakları eğitimi örnek olay incelemeleri ile ilgili gerçekler ortaya konulmuştur.

Etkili çocuk hakları eğitiminde kullanılan yöntemlerden biri de örnek olay yöntemidir. Okul, ülkede ya da dünyada gelişen olaylara kayıtsız kalmamalıdır. Kişiler arası sorunların, sosyal problemlerin analizinde bu yöntem kullanılabilir. Bu nedenle, çocuk hakları derslerinde ya da diğer derslerin işlenmesi sırasında günlük olaylardan örnekler sınıfa getirilerek tartışılabilir (Karaman Kepenekci, 2000: 151; Tuna, 2024a). Çocuk haklarının kullanımı, sınırları, ihlali sosyal problemlerdendir. Örnek olay ya da inceleme yöntemi; gerçek yaşamdan alınan ya da kurmaca problemler, öykülerle öğrenme sürecini zenginleştiren ve öğrenenlerin bilgiyi anlamlandırması, yapılandırması için kullanılan bir

yöntemdir (Kösterelioğlu, 2018: 129; Kara, 2014: 105; Tuna, 2021: 3; Tuna, 2024a).

Örnek olay yöntemi ya da incelemesi; öğrencilerde problem çözme, tartışma, empati, kritik düşünme ve yaratıcılığı geliştirir, gerçek ve aktif öğrenmeyi sağlar (Tan, 2006: 121; Kara, 2014: 105; Tuna, 2021: 3; Tuna, 2024a). Genellikle istenmeyen durumları yansıtan problemlerin nedenlerine yönelik çözüm yolları üretmek için kullanılır (Savaş, 2014: 163; Tuna, 2021: 3; Tuna, 2024a). Soyut düşüncelerin somut durumlara uygulanması yöntemin amaçları arasındadır. Mevcut konuya yoğunlaşma, etkin çalışma, bilişsel ve duyuşsal alanları geliştirme avantajlarına sahiptir. Örnek olayın açık ve gerçekçi olmaması yöntemin dezavantajları arasındadır (Hesapçioğlu, 1998: 224; Tuna, 2021: 3; Tuna, 2024a). Yöntemin uygulanmasında sınıf ortamına gerçek, yaşanmış ya da yaşanması muhtemel bir olay getirilir. Sorun odaklı konu ve olay öğrencilerle birlikte masaya yatırılarak incelenir. Öğrenci merkezli olan yöntemde örnek olay tartışılır, sorulara cevap aranır. Örnek olayın çözümü/ analizi ile ilgili elde edilen sonuçlar özetlenerek ortak bir çıktıya ulaşılır (Cengizhan, 2015: 267; Tuna, 2021: 3; Karaman Kepenekci, 2000: 151; Tuna, 2024a). Örnek olay yöntemi, etkili öğretim yöntemlerindendir (Borich, 2017; Tuna, 2021: 3).

Okulda Çocuk Hakları Eğitimi

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler” (Madde 42).

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda Türk milli eğitiminin genel amacını özet olarak üç başlık altında düzenlemiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024b; Tuna, 2024a). Birinci başlık vatandaşlık eğitimi düzenlemektedir. Buna göre; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını,

milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen, bunu davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirme amaçlanmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024b; Tuna, 2024a). Çocuk haklarını insan haklarının bir özel alanı olarak kabul etmek mümkündür.

İkinci başlık kişilik eğitimi; bireylerin beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından, dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip olması istenir. İnsan haklarına saygılı, bireysel kişilik ve girişime değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan yapıcı, yaratıcı, verimli bireyler olarak yetişmesi arzu edilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024b; Tuna, 2024a). İnsan haklarına saygılı çocukların yetişmesi, daha özeldir çocuk haklarına saygılı bireylerin yetişmesi anlamına gelmektedir.

Üçüncü başlık meslek eğitimi açıklar. Bireylerin ilgi ve yeteneklerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlama ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlama amaçlanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024b; Tuna, 2024a). Çocukların çalışma yaşamında korunması ve yasaların belirlediği yaşlarda iş hayatına atılmaları çocuk hakları ile ilgilidir.

“Sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel, bilimsel, teknolojik ve her türlü bireysel ve toplumsal gelişimle Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmak hedeflenmiştir” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024; Tuna, 2024a). Bu hedefin temelinde çocuk hakları eğitiminin de yer aldığı belirtilebilir.

Okulda hak ve sorumluluk eğitiminin uygulayıcıların başında öğretmenler gelmektedir. Öğretmenlerin hak, ödev ve sorumlulukları Öğretmenlik Meslek Kanunu’nda belirlenmiştir. Buna göre öğretmenler (Resmi Gazete, 2024; Tuna, 2024a):

a) Öğrencilerini; Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk Milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve ...Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş erdemli insanlar olarak yetiştirir.

b) “Öğrencilerin bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımdan gelişimi için çaba gösterir, bu doğrultuda meslektaşları, aile ve veli ile iş birliği yapar”.

c) “Öğrencilerin öğrenme biçimleri ile ilgi ve yeteneklerini dikkate alır ve kişilik haklarına saygı gösterir”.

ç) “Öğrencilerin, eğitim öğretim ortamında her türlü olumsuz söz, tavır ve davranışlardan korunmaları için çaba gösterir”.

Öğretmenlerin görevlerini yerine getirirken çocuk hakları eğitimine dikkat etmesi, bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlık kazandırması kaçınılmazdır.

Eğitim programları incelendiğinde ilkökul 4. Sınıf için konu başlıkları “Çocuk Olarak Haklarımla Varım, Hayatımda Eşitlik ve Adalet, Etkin Bir Vatandaşım, Hayatımda Demokrasi” bulunmaktadır (TC MEB, 2024; Tuna, 2024a). Ortaokullarda 6,7 ve 8. Sınıflar için seçmeli Hukuk ve Adalet Dersinde; yaşamımızda hukuk ve adalet, haklarımız ve sorumluluklarımız, hukuki sorunlarımız, hukuki çözümlerimiz üniteleri bulunmaktadır (MEB, 2017; Tuna, 2024a). Ortaöğretim programında 9. Sınıf için; demokratik sistem ve yaşayan demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, demokrasiyi yaşamak: aktif vatandaşlık, çeşitliliğe çoğulcu bakış, barış ve uzlaşma temaları yer almaktadır (MEB, 2024; Tuna, 2024a). Programlarda geniş bir biçimde çocuk hakları eğitimine yer verildiği belirtilebilir.

Çocuk hakları eğitiminde öğretmenin, okulun sorumluluğu olduğu gibi ailenin, devletin ve medya gibi paydaşların da sorumlulukları bulunmaktadır. İlerleyen bölümlerde öncelikle

okulda yapılabilecek çocuk hakları eğitimi örnekleri üzerinde durulacaktır. Çocuk hakları eğitiminde ders planlarına ve uygulamaya yardımcı olmak amacıyla örnek olay, sorular, ilgili mevzuat ve sonuç verilmeye çalışılmıştır. Örnek olabilecek planlar ekte verilmiştir. Seçilen yöntemin izlenmesinde Aydın (2011)' den yararlanılmış, örnek olaylar kurgulanmış, olumlu gerçek olaylar kaynak gösterilerek verilmiştir (Tuna, 2024a). Bu açıklamalardan sonra çocuk hakları eğitiminde örnek olay incelemelerine geçilebilir.

1. ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE TEMEL İLKELER

1.1. Ayrımcılık Yasağı

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre (UNICEF Türkiye, 2025) Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, engellilik, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve söz verirler (Madde 2). Bu tanıma ve söz verme çocukların aileleri için de geçerlidir. Ayrımcılık yasağı ile ilgili örnek olaylar aşağıda sunulmuştur.

Örnek Olay 1: Bir ilimizde bir baba Yüksek Öğretim Kurumları Sınavından çıkan kızını çiçekle karşıladı. Babanın bu davranışı kızını ve tüm ülkeyi duygulandırdı. Baba, sosyal medyada “yılın babası” seçildi. Baba “Yedi çocuğum var, ayırım yapmadan hepsinin okuması için elimden geleni yapıyorum. Hayvancılıkla geçiniyorum, amacım bütün çocuklarımı okutmak, onların bir meslek sahibi olduğunu görmek” dedi. Kızı “Sınavdan çıkınca babamın beni çiçekle karşılaşmasından çok mutlu oldum. Babam kız-erkek çocuğu ayırımı yapmaksızın hepimizi seviyor, hepimizi destekliyor, eğitimimiz için çaba harcıyor. Annem de aynı şekilde bizlere yardımcı oluyor. Böyle bir annem ve babam olduğu için şanslıyım. Onların emeklerini boşa çıkarmamaya çalışacağım” dedi. Öğrenci, Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS)’nda aldığı puanla istediği bölümü kazandı. Durumu anne ve babasına çiçek vererek açıkladı.

Değerlendirme: Olayda çocuklar arasında ayrımcılık yapmamaya güzel bir örnek görülmektedir. Türkiye’de kimi yörelerde erkek çocuklar lehine ayırımın yapıldığı görülmektedir. Olayda ise ayırımın yapılmadığı, çocuklarına ayırım yapmadan destek olan bir anne-baba rol modeli bulunmaktadır. Anne-baba kızlarının girdiği sınava kızlarıyla beraber gelmiş, sınav boyunca onu beklemiş ve sınavdan sonra onu çiçekle karşılamıştır. Karşılıksız çocuk sevgisini gösteren

örnek bir sahne olmuş, mutluluğun resmi, fotoğrafı çekilmiştir. Bundan önceki aşamalarda anne ve babanın bütün çocuklarını sevdiği, eğitimleri için destek olduğu anlaşılmaktadır. Bu ortamda büyüyen çocukların sağlıklı bir çocukluk dönemi geçireceği de bir gerçektir. Sınava giren genç kızın güdülenmesinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu güdülenme ile yükseköğrenime devam etmesi, bunun sonucunda kendi ayakları üzerinde durabileceği bir iş imkânına kavuşması mümkün gözükmektedir. Olayda öğrenci YKS’de arzu ettiği puana ulaşmış, hedeflediği bölümü kazanmış, bunu ailesine benzer bir jestle bildirmiş, aile ülke gündeminde örnek/model olmuştur.

Örnek Olay 2: Bir alışveriş merkezinde bulunan oyun parkında, oynamak isteyen özel gereksinimli çocuk, çalışanlar tarafından “özel gereksinimli” olması nedeniyle oyun parkına alınmadı. Bu duruma çocuğun annesi ve öğretmeni tepki gösterdi. Öğretmen Ö, “oyun her çocuğun hakkıdır, bu hak engellenmemeli” dedi. Olayın kamuoyunda duyulması ile işyeri çalışanları hakkında soruşturma başlatıldı. Çocuk Hakları Dernekleri bir araya gelerek işyeri önünde protesto yürüyüşü yaptı.

Değerlendirme: Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilkelerinden biri de “ayrımcılık yasağı”dır. Çocuklar arasında her türlü ayrımcılık yasaktır. Olayda normal çocuk-özel gereksinimli çocuk ayrımı yapılmıştır. Muhtemelen o işyerinde yöneticiler tarafından alınan bir karar olup çalışanlar da bunu uygulamaya çalışmışlardır. Bu noktada işyeri açanların bu tür bir kararı daha dikkatli inceleyip, araştırıp psikolojik danışmanlara, çocuk uzmanlarına sormaları daha doğru olurdu. O uzmanlar bu kararın ayrımcılığa yol açacağını, bunun doğru olmadığını bildirecekler, böylece yanlıştan dönülmüş olacaktır.

İşyeri yetkilileri, bazı özel çocuklar için özel bakım ve gözetim gerekmesinden, kendi çalışanlarının da bu görevi yerine getiremeyeceklerinden dolayı böyle bir karar almış olabilir. Olayda özel gereksinimli çocuğun yanında bir büyüğü, öğretmeni bulunmaktadır. Bu büyük, çocuğu gözetleyebilir, koruyabilir. Bu durumda özel gereksinimli çocuğun oynamasına izin verilmeliydi.

Ayrıca iletişim de önemlidir. Çalışanlar, kuralı müşterilerin mantığına seslenecek şekilde açıklayabilmelidir. Müşterilerin sorularına da doyurucu cevaplar verebilmelidir.

İşyeri yetkilileri ve çalışanları hakkında soruşturma başlatılması hukuki işlemler içindir. Yasal olmayan uygulamaların ortaya çıkarılması süreci başlamıştır. Bu arada Çocuk Hakları Dernekleri üyelerinin işyeri önünde protesto yürüyüşü yapmaları Anayasa’da yer alan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının uygulanmasıdır. Yürüyüşte her çocuğun oyun hakkının olduğu, bu hakkın engellenemeyeceği ve hiçbir çocuğa ayırım yapılamayacağı bir kez daha vurgulanmıştır.

Örnek Olay 3: Bir ilkokulda 23 Nisan kutlamalarında özel gereksinimli öğrenciyi, öğretmenin herkesin gözü önünde gruptan çıkararak ayrı bir yerde bekletmesi tepkilere neden oldu. Öğrencinin ailesi “çocuğun dışlanması bizi son derece yaraladı, hukuki yollara başvuracağız” dedi.

Değerlendirme: Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin temel ilkelerinden biri ayrımcılık yasağıdır. Çocuklar ırkı, dini, dili ve başka bir özelliklerinden dolayı ayrımcılığa tabi tutulamaz, dışlanamaz. Olayda bir tören etkinliği çalışması ve uygulaması yapılmaktadır. Öğretmen sınıfını törene hazırlarken, bir öğrencisi özel gereksinimli olduğundan dolayı istenilen hareketleri zamanında yapamamış, ritme uyamamıştır. Bunun üzerine öğretmen, o öğrenciyi kenara almış, çalışmaya devam etmiştir. 23 Nisan günü törende de tören kıyafetiyle gelen özel gereksinimli öğrenciyi gruptan çıkararak kenarda durmasını istemiştir. Bu ayrımcılık yanlıştır, çocuk ve aile yapılanlardan rahatsız olmuştur.

Olması gereken, “her çocuk eşittir”, “her çocuğun bir etkinlikte yeri vardır” anlayışı gereği, özel gereksinimli çocuğa farklı bir hareket örneğin “bayrak sallama” verilebilirdi. Böyle bir görev belki de hem çocuğu, hem ailesini hem de tüm katılımcıları memnun edecekti. Çocuk, aile ve çevredekiler üzülmeyecek, bu üzücü olay yaşanmayacak, aile de hukuki yollara başvurmayacaktı. Bu konuda öğretmenlerimizin çocuk hakları eğitimi almaları önerilebilir.

1.2. Çocuğun Yaşama ve Gelişme Hakkı

Bu ilke Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin içeriğinde “Yaşama Hakkı” ve “Gelişme Hakkı” olarak da düzenlenmiştir. Çocuk temel yaşam hakkına sahiptir. Taraf devletler çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için her türlü çabayı göstermekle yükümlüdür.

Örnek Olay 1: Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre (TÜİK, 2024, 19 Nisan), Türkiye nüfusunun %26,0'ını çocuk nüfus oluşturdu. Türkiye'nin çocuk nüfus oranının %26,0 ile AB üye ülkelerinden daha yüksek olduğu görüldü. 2023 yılında en yüksek çocuk nüfus oranına sahip olan il, %44,4 ile Şanlıurfa oldu. Türkiye'de 0-17 yaş grubunda en az bir çocuk bulunan hanehalkı oranı %43,6 oldu. Çocuk nüfusun 2023 yılında %29,6'sının 5-9 yaş grubunda yer aldığı görüldü. Canlı doğan bebek sayısı 2022 yılında 1 milyon 35 bin 795 oldu. Beklenen yaşam süresi 15 yaşındaki çocuklar için 63,5 yıl oldu. Çocuklar en fazla dışsal yaralanma ve zehirlenmeler sonucu hayatını kaybetti. Bebek ölüm hızı binde 9,2 oldu.

Örnek Olay 2: Bir fenomen, bebeğini aç ve susuz bırakarak güneş ışığının yeterli olduğunu ispatlamaya çalıştı, bir aylık bebek açlık ve susuzluktan öldü.

Değerlendirme: Çocuğun en önemli hakkı yaşama hakkıdır. Bebek ölüm oranlarının düşmesi, bebeklerin beklenen yaşam sürelerinin artması olumlu gelişmelerdir. Bebek ve çocuk sağlığıyla ilgili alınan önlemler, yapılan çalışmalar çocukların yaşama hakkını güçlendirmektedir. Bebek ev çocukların sağlıklı beslenmelerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Hazır yiyeceklerle sağlıksız beslenen çocuklar obezite ve buna bağlı hastalıklara yakalanabilmektedir. Ailelerin bu konuda bilinçli olması gerekmektedir. Örnek olayda bebeğini beslemeyerek ölümüne neden olan fenomen baba ve eşi suçludur ve tutuklanmıştır. Şu an cezaevinde olan anne ve babanın yargılanmasına devam edilmektedir.

Örnek Olay 3: Milli Eğitim Bakanlığı örgün eğitim istatistiklerine göre (TÜİK, 2024, 19 Nisan), Türkiye genelinde 2022/23 eğitim ve öğretim döneminde örgün eğitime devam eden öğrenci sayısı 19

milyon 904 bin 679 oldu. Bu öğrencilerin %51,6'sını erkek öğrenciler, %48,4'ünü ise kız öğrenciler oluşturdu.

Değerlendirme: Çocukların gelişme haklarının başında eğitim hakkı gelmektedir. Ülkemizde eğitimle ilgili olarak eğitimde kız ve erkek çocukların tamamına genellik ve eşitlik ilkesi uygulanmaktadır. İmkân ve fırsat eşitliğinde belirli düzeyde ilerlemeler söz konusu olmuştur. Nicelik yani sayısal artışın nitelik artışına dönüşmesi noktasında eksiklikler vardır. Nitelikli eğitim tüm çocukların hakkıdır, bu haktan kapsayıcı eğitim çerçevesinde dezavantajlı konumda olan özel gereksinimli çocuklar, göçmen ailelerin çocukları ve hükümlü çocuklar yararlanmalıdır.

1.3. Çocuğun Üstün Yararı İlkesi

Çocuğun yüksek yararı, yarar çatışmalarında çocuğun tarafının tutulması, onun yararına uygun eylem ve işlemin yapılmasıdır. Bu kavram, çerçevesi esnek, hâkimin takdirine açık, somut olayın özelliklerine uyarlanması gereken hakkaniyet kavramıdır. Bir diğer deyişle; çocuk bir yetişkin olsaydı, kendisini ilgilendiren bir konuda, kendi yararı için nasıl karar verecek idiyse, o şekilde karar verilmesidir (Akyüz, 2020).

Çocuğun yüksek yararı ilkesinin; çocuğun iradesinin ve isteğinin yerini tutması işlevini yerine getirdiği görülmektedir. Bu ilke çocuğun zayıf durumunu dengelemektedir. Anne, baba ve resmi makamlara yol göstermektedir. Çocuğun sağlıklı büyümesi, geleceğin toplumunun da sağlıklı olması açısından toplumsal bir işlevi bulunmaktadır (Akyüz, 2020).

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre (UNICEF Türkiye, 2025), Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir (Madde 3). Devletler bu konuda üzerlerine düşen her görev ve sorumluluğu yerine getireceklerdir.

Kural olarak taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmasını güvence altına alırlar. Ancak bazı durumlarda ayrılık kararı vermek mümkündür. Ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleyle maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir (Madde 9). Burada yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermeleri durumunda çocuk aileden ya da anne-babanın birisinden ayrılabilir.

Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadığı sürece, ana ve babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler (Madde 9). Ailenin çeşitli durumlarla karşılaşması sonucunda (örneğin hapis) çocuğa esenliğine zarar vermeyecek şekilde bilgi verilebilir.

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul ederek hareket ederler (Madde 21).

Örnek Olay 1: Dört yaşındaki erkek çocuğuna, babası tekme atarak merdivenlerden yuvarlanmasına neden oldu. Baba “çocuğum yaramazlık yaptığı için böyle yaptım” dedi. Daha önce on suç kaydı bulunan baba tutuklanarak cezaevine konuldu. Şiddet gören çocuğun durumu iyi. Annenin de cezaevinde olduğu belirtildi. Ailenin üç çocuğu devlet koruması altına alındı.

Değerlendirme: Olayda küçük bir çocuk babası tarafından şiddet görmüştür. Çocuk Hakları Sözleşmesine göre çocukların aileleri tarafından şiddete uğramasından korunması gerekmektedir. Çocuklar gelişimleri ve yaşları gereği hareketli olabilir, hata yapabilir. Ailelerin bu konuda bilinçli, bilgili ve sabırlı olması gerekmektedir. Olayda sorunlu bir aile bulunmakta, çocuklar bir şekilde mağdur olmaktadır. Son olaydan sonra çocukların iyi korunamadığından hareketle,

çocuğun üstün yararı gereği devlet ailenin çocuklarını koruma altına almıştır.

1.4. Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması ve Katılım Hakkı

Bu ilke de Çocuk Hakları Sözleşmesinde ayrıca bir hak olarak ele alınmıştır. Çocukların, kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini özgürce ifade etme ve dinlenilme hakkıdır. Katılım, bireyin kendi yaşamı ve içinde yaşadığı toplumu etkileyen kararları paylaşma sürecidir (Akyüz, 2020).

Örnek Olay 1: Küçük çocuklar bir belediyenin düzenlediği etkinlikte dünyada barışın gerçekleşmesi için “barış ekmeği” pişirdiler.

Örnek Olay 2: İlkokul öğrencileri boykota katılarak marketlerde satılan bazı ürünleri almadılar.

Değerlendirme: Çocukların kendileri ile ilgili konularda görüşlerinin alınmasına katılım hakkı adı verilir. Çocukların kendilerini ilgilendiren eğitim, öğretim, etkinlik, oyun, gezi, tatil planlaması gibi konularda görüşünün alınması onun gelecekteki rollerine hazırlayacaktır. Örneğin okulda yapılan sınıf başkanlığı ya da öğrenci temsilciliği seçimleri, ileride seçimlerde bilinçli oy kullanmasına yardımcı olacaktır. Örnek olaylarda çocukların dünya barışı için ekmek pişirmeleri, bazı ürünleri protesto etmeleri katılım hakkının kullanılmasına örnek olarak gösterilebilir.

Yaşama ve gelişme ilkesi ile çocuğun görüşlerine saygı ilkesi aynı zamanda hak olarak da düzenlendiği için ilerleyen bölümlerde daha geniş bir biçimde ele alınmıştır.

2. ÇOCUK HAKLARI

2.1. Yaşama Hakları

Yaşama hakları; çocuğun yaşama hakkı, nüfusa kayıt, isim hakkı, vatandaşlık hakkı, anne ve babadan ayrı kalmama hakkı, uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkı, tıbbi bakım hakkı, beslenme hakkı, barınma hakkı olarak alt başlıklara ayrılabilir.

2.1.1. Çocuğun Yaşama Hakkı

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre Taraf Devletler, “her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler” (Madde 6).

Bu hak özel gereksinimli çocuklar için de geçerlidir. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel engelli çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

“Taraf Devletler, özel gereksinimli çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve uygun yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler” (Madde 23).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Diş tedavisi için gittiği hastanede sinir sistemi kanseri teşhisi konulan küçük çocuğun tedavisi için 200.000 dolara ihtiyaç duyuldu. Sosyal medyada açılan kampanya kısa sürede dalga dalga yayıldı ve karşılık buldu. Bir hafta içinde ameliyat parası toplandı ve küçük çocuk başarılı bir ameliyatla sağlığına kavuştu. Aile, gözyaşları içinde herkese şükranlarını sundu.

Değerlendirme: Olayda küçük bir çocuğun yakalandığı amansız hastalığı kamuoyunun desteğiyle yenmesi, yaşama hakkına kavuşması ve yaşama hakkını kullanması anlatılmaktadır. Bu tür

olaylarda kamuoyunun duyarlılığı alkışlanacak bir durumdur. Bu tür olumlu örnekler insanlarda güdülenmeyi arttırmakta, mutluluğa yol açmakta, insanları psikolojik olarak iyileştirmektedir.

Örnek Olay 2: Beş yaşında kanseri yenen küçük çocuğun hayali gerçek oldu. Çocuğun babası sosyal medyada “Çocuğum kanseri yendi, onun için balon uçurur musunuz?” diye yaptığı paylaşımda sordu. Bu çağrı binlerce kişiyi bir araya getirdi. Belirlenen meydan sevgi ve çocuk sesleri ile doldu. Balonlar göğe yükselirken ortaya olağanüstü güzellikte manzara çıktı. Bu birliktelik insanların içini ısıttı. Aile, tüm destekçilere teşekkür etti.

Değerlendirme: Örnek olay yaşama hakkının yeniden kazanılması ve bunun tüm katılımcılar tarafından desteklenmesi ile ilgilidir. Lösemiye yakalanan çocuk, erken teşhis ve tedavi ile iyileşmiş, gökyüzüne balon uçurma dileğini, ailesi sosyal medyada duyurunca bu sevince binlerce kişi ortak olmuştur. Aile bilinçli hareket ederek hastalığın ilk anından sonuna kadar çaba içinde olmuş, çocuklarının iyileşmesi için ne gerekiyorsa yapmıştır. Çocuğun tedavisinde hastane görevlilerin ve doktorların çabaları takdire değerdir. Mutlu sonun kamuoyunun da katılımıyla bayram havasına dönüşmesi sevindirici ve olumlu örnektir.

Örnek Olay 3: Halter turnuvasına katılan 18 yaş altı genç sporcular kaza geçirdi. Kaza da bir genç halterci vefat etti.

Değerlendirme: Çocukların, gençlerin spor yapması, yarışmalara, turnuvalara katılması çocuk hakları açısından önemli faaliyetlerdendir.

Bu tür turnuvaların risklerinden biri de yolda kaza yapma durumudur. Bu konuda yetkililerin gerekli önlemleri alması, denetimlerin yapılması, araç firmalarının araçlarının bakımlı olması, aracı kullananların güvenli sürüş yapmaları gerekmektedir. Aksi takdirde kazalar kaçınılmaz olmakta, can kaybı, yaralanmalar ve mal kaybı olmaktadır.

Örnek Olay 4: Mevcut son verilere ve UNICEF'in küresel eğilimler hakkında yaptığı değerlendirmesine göre (UNICEF

Türkiye, 2024): 2024 yılında silahlı çatışmaların dünyadaki çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi rekor bir düzeye ulaştı. UNICEF Genel Direktörü Catherine Russell, "2024 yılı, çatışmalı bölgelerde yaşayan çocuklar açısından neredeyse her bakımdan UNICEF tarihinin en kötü yıllarından biri oldu" dedi.

Birleşmiş Milletler; 2023'ten itibaren mevcut en son verilerde, 22.557 çocuğa yönelik 32.990 ağır ihlal rekorunu doğruladı. Bu, Güvenlik Konseyi'nin çocuğa karşı şiddet olaylarını izlemeyi zorunlu hale getirmesinden bu yana kaydedilen en yüksek sayı. Ağır ihlallerin sayısında genel bir artış eğilimi gözlemleniyor. Örneğin, Gazze'de binlerce çocuk öldürüldü ve yaralandı ve BM, Ukrayna'da 2024'ün ilk 9 ayında 2023'ün tamamından daha fazla çocuk kaybı olduğunu doğruladı. Bu sayıların yeni yılda daha da artması muhtemel görünüyor.

Değerlendirme: Dünya üzerindeki meydana gelen savaşlarda en çok zarar gören kesimlerin başında çocuklar gelmektedir. Savaş bölgelerinde çocuklar yaşama haklarını kaybetmektedirler. Bu durum çocuk hakları ile yapılan bildirge ve sözleşmelere açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin gücü, mevcut yapısı ile işlevsel olmaktan uzak kalmaktadır. Savaşlar önlenememekte, çocuklar ölmeye devam etmektedir. Bu durumda yeni bir yapılanmaya gereksinim duyulmaktadır. Dünya ülkeleri bunu başarabilecek güçtedir. Derhal savaşlar durmalı, çocuklar ölümden uzak olmalı, suçlular cezalandırılmalıdır.

2.1.2. Nüfusa Kayıt, İsim Hakkı, Vatandaşlık Hakkı

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre "çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına

sahip olacaktır” (Madde 7). Çocuğun tabiiyetsiz kalması durumunda bu hakların kullanılması sağlanacaktır.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Bir televizyonun dini soru cevap programına katılan bir çocuk “ Hocam benim adım Şeyda. Arkadaşlarım “Şeytan” diye alay ediyor. Adımı değiştirmek istiyorum, bunun bir sakıncası var mı?” diye sordu. Soruya şaşıran programın sunucu Hocası: “Şeyda ismi güzel bir isim. Âşık ya da âşık olan anlamlarına geliyor. Ancak arkadaşların bu anlamı bilmediği için şaka yapıyor olabilirler. Kimse kendisiyle alay edilmesinden hoşlanmaz. Bu anlamı arkadaşlarına açıkla. Belki bu isim senin aile büyüklerinden birinin ismi olabilir ya da onlardan biri, örneğin deden, ninen bu ismi vermiş olabilir. Buna saygı duymalarını iste, onlardan isminle alay etmemelerini rica et. Buna rağmen sorun devam ederse, ismini değiştirebilirsin, dini anlamda bir sorun olmaz” dedi.

Değerlendirme: İsim, çocuğun en doğal hakkıdır, kişiliğinin bir parçasıdır. İnsan onuruna saygının bir özelliğidir. Herkes başkalarının onuruna saygı duymalı, ismine de saygı göstermelidir. Olayda çocukların arkadaşlarından birinin anlamını bilemedikleri bir ada karşı ses benzeşmesine dayalı bir şaka yaptıkları değerlendirilebilir. Fakat bu şaka bile olsa kabul edilemez. Tekrarlanan şakalar alaya dönüşmüş ve Şeyda’yı rahatsız etmiştir. Bunu televizyondaki bir program sunucusu ile paylaşmış, program sunucusu çeşitli yollar göstermiştir. Şeyda’nın bu yolları denemesi uygun olur. Arkadaşları ile iletişime geçip isim hakkını kullandığını, bunula alay edilemeyeceğini belirtebilir. Okulda rehber öğretmenden destek alabilir. Hukukta en son çare isim değiştirme davasıdır. Bunu aile gerekli görürse açabilir ve çocuğuna yeni bir isim verebilir.

Ayrıca aileler kendi çocuklarına başka çocuklarının isimleriyle alay etmemeleri konusunda eğitim vermeli, empati becerisi kazandırmalıdır.

Örnek Olay 2: Bir çocuk “Satılmış Ayva” olan adı ve soyadının değiştirilmesi için babasına istekte bulundu. Arkadaşlarının kendisi ile alay ettiğini, bundan son derece rahatsız olduğunu ve üzüldüğünü babasına bildirdi. Çocuğuna “Allaha adamak” anlamında Satılmış adına veren baba, çocuğunun bu isteğini haklı buldu. Asliye mahkemesinde ad ve soyadı değiştirme davası açtı.

Değerlendirme: Olayda çocuğun adı ve soyadı ile alay edilmektedir. Çocuk bundan üzülmüş, durumu babasına bildirmiş, baba çocuğunu haklı bulmuş ve gerekli işlemlere başlamıştır. İsim ve soyisim bireyin kişiliğinin bir parçasıdır. Çocuk bununla yargılanmamalı ve alaya alınmamalıdır. Baba doğru yapmış ve ömür boyu sürebilecek olan bir hatayı düzeltme yoluna gitmiştir.

2.1.3. Anne ve Babadan Ayrı Kalmama Hakkı

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre Taraf Devletler, “yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dâhil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler” (Madde 8). Çocuğun bunlardan yoksun bırakılması durumlarında gerekli işlemler yapılacaktır.

Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

“Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir” (Madde 10). Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar (Madde 11).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Bir ilimizde çocuğuna şiddet uygulayan anne ve babanın görüntüleri infiale yol açtı. Anne ve baba tutuklanarak cezaevine gönderildi. Mağdur çocuk devlet korumasına alındı.

Değerlendirme: Olayda çocuğa şiddet uygulanmış, anne ve baba çocuğunu fiziksel istismara uğratmıştır. Çocuk doğal olarak anne ve babanın yanında büyüme hakkına sahiptir. Ancak anne ve baba görevlerini yerine getirmediği ve suç işledikleri için tutuklanmış, çocuk devlet korumasına alınarak zorunluluk durumu ve çocuğun yüksek yararı gereği anne ve babadan ayrılmıştır.

2.1.4. Uygun Yaşam Standartlarına Sahip Olma Hakkı

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana–babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler”. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana–babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler (Madde 18). Devlet bu konuda ailelere yardım eder ve bu konuda çocuk bakımı yapan kuruluşları destekler. Çalışan anne ve babaların çocukları için önlemler alınır. Çocukların çocuk bakım, tesis ve hizmetlerden yararlanması sağlanır, bu konuda gerekli denetimler yapılır.

Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dâhil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

“Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır” (Madde 26).

Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

“Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer”.

Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, anababaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır. Gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar (Madde 27).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Çocukları olmayan Çiçek çifti, 6 Şubat depremleri sonucu anne ve babasız kalan üç kız kardeşe koruyucu aile oldu. Aile, üç kız kardeşin sevgi dolu bir yuvada büyümesi için adım attı. Koruyucu aile olmak için Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’ne başvuran çift, bir süre çeşitli eğitim ve değerlendirme süreçlerinden geçti. Yapılan incelemelerin ardından, devlet koruması altında olan ve birbirlerinden ayrılma riski taşıyan üç kız kardeşi birlikte evlat edinmeleri uygun görüldü.

Değerlendirme: 6 Şubat depremleri Türkiye’de büyük hasara ve derin acılara neden oldu. Bu yaraların sarılmasında devlet ve millet tek yürek olarak çaba harcadı. Olayda deprem nedeniyle ailesini kaybeden üç kız kardeşin devlet korumasına alındığı anlaşılmaktadır. Bu durum çocukların uygun yaşam standartlarına sahip olmaları açısından önemlidir. Daha ilerisi ise çocukları olmayan bir ailenin bu üç kız kardeşe koruyucu aile olmasıdır. Gerekli incelemeler ve yasal işlemlerin ardından aile üç kız kardeşe koruyucu aile olmuş, çocukların ev ortamında sevgi ile daha uygun

yaşam standartlarına sahip olma haklarını geliştirmişlerdir. Ailenin bu örnek davranışı takdire değerdir.

2.1.5. Tıbbi Bakım Hakkı

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. “Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler” (Madde 24).

Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle (Madde 24):

Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: TÜİK verilerine göre (TÜİK 2024); “Çocukların %94,5’inin sağlık durumunun ‘çok iyi veya iyi’ durumda olduğu görüldü”.

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu Modülü sonuçlarına göre 2024 yılında hanelerde yaşayan 15 yaş ve altı çocukların genel sağlık durumları incelendiğinde %94,5’inin "çok iyi veya iyi", %4,6'sının "orta", %0,9'unun ise "kötü veya çok kötü" olduğu görüldü.

Çocukların en az son 6 ay içinde sağlık durumlarının günlük faaliyetlerini sınırlama durumları incelendiğinde sağlık durumu kötü veya çok kötü olan çocukların %53,7'sinin yaşanan sağlık sorunu nedeniyle günlük faaliyetlerinin çok sınırlandığı, %40,9'unun günlük faaliyetlerinin sınırlandığı, %5,4'ünün ise günlük faaliyetlerinin sınırlanmadığı beyan edildi.

Hanehalklarının %9,2'sinde çocuklar maddi yetersizlik nedeniyle yeni giysilere sahip olamadı

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu Modülü sonuçlarına göre 2024 yılında, 15 yaş ve altı tüm çocukların yeni giysilere sahip olduğu hanehalkı oranı %88,6 iken maddi yetersizlik nedeniyle çocukları yeni giysilere sahip olamayan hanehalkı oranı %9,2, diğer nedenlerle çocukları yeni giysilere sahip olamayan hanehalkı oranı ise %2,2 oldu.

Günde en az bir kez taze meyve ve sebze tüketimi yapabilen 15 yaş ve altı çocukların bulunduğu hanehalklarının oranı %86,7, maddi yetersizlikler nedeniyle günde en az bir kez taze sebze ve meyve tüketimi yapamayan hanehalkı oranı %10,0, diğer nedenlerle çocukları günde en az bir kez taze meyve ve sebze tüketemeyen hanehalkı oranı ise %3,3 oldu.

Çocuklar en fazla dışsal yaralanma ve zehirlenmeler nedeniyle hayatını kaybetti

Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistiklerine göre 2023 yılında 1-17 yaş grubunda çocuk ölümleri en fazla, dışsal yaralanma ve

zehirlenmeler nedeniyle gerçekleşti. Söz konusu nedenle hayatını kaybeden 1-17 yaş grubundaki çocuk sayısı, 2023 yılında 13 bin 43 oldu. Sinir sistemi ve duyu organları hastalıkları nedeniyle 866 çocuk, iyi huylu ve kötü huylu tümörler nedeniyle 671 çocuk, dolaşım sistemi hastalıkları nedeniyle 403 çocuk hayatını kaybetti.

Bebek ölüm hızı binde 10,0 oldu

Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistiklerine göre 2009 yılında bebek ölüm hızı binde 13,9 iken 2023 yılında binde 10,0 oldu. Doğumdan sonraki beş yıl içinde ölme olasılığını ifade eden beş yaş altı ölüm hızı, 2009 yılında binde 17,7 iken 2023 yılında binde 14,5 oldu.

Değerlendirme: Örnekte Türkiye’de çocukların sağlık durumu sayılarla ortaya konulmaktadır. Verilerden durumun olumlu yanlarının daha çok olduğu görülmektedir. Olumsuz durumlar için önlemlerin artarak devam etmesi yerinde olacaktır.

2.1.6. Beslenme Hakkı

Yasal Temeller

Taraf Devletler “besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi... amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar” (Madde 24).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Tarhana pişiren öğretmen: Türkiye’nin bir ilinin köyünde ilkokulda Ayşe öğretmen, kış aylarında öğrencileri hasta olmasın diye tarhana çorbası pişiriyor. Yemek teneffüsünde öğrencilerine ikram ediyor. Çocuklar sıcak çorbayı severek içiyorlar. Ayşe öğretmen bu çorbanın çocukların sağlıklı olmasına katkı sağladığını, bunu yapmaktan zevk aldığını ve mutlu olduğunu ifade ediyor.

Değerlendirme: Ayşe öğretmenin çocuklara çorba pişirmesi ve ikramı takdir edilecek bir davranıştır. Türk eğitim sisteminde öğretmenlerin bu şekilde bir görevi bulunmamaktadır. Ancak Ayşe

öğretmen, çocukların çorba içmekle daha sağlıklı olacağını düşünmüş ve eyleme geçmiştir. Tıbbi verilere göre çorba içmek çocukların sağlığına destek veren yiyeceklerdendir. Ayrıca çocukların çorba içme kültürünü kazanması, zararlı olan bazı hazır yiyeceklerden uzak durmaları da sağlık hakkı açısından değerlidir.

Örnek Olay 2: Bir ilimizin ilçesinde 35 öğrenci gıda zehirlenmesi şüphesiyle hastaneye kaldırıldı. Öğrencilerin lisede hââyır için dağıtılan tavuklu pilavdan dolayı rahatsızlandıkları anlaşıldı. Okul yönetiminin sağlık ekiplerine bildirmesi sonucu öğrenciler hastanelere kaldırıldı. Öğrencilerin durumlarının iyi olduğu ve tedavilerinin ardından taburcu oldukları öğrenildi.

Değerlendirme: Çocuk Hakları Sözleşmesi haklarından biri de çocuğun beslenme hakkıdır. Olayda okulda bir etkinlik düzenlendiği, bu etkinlikte dağıtılan yiyeceklerin bozuk olduğu anlaşılmaktadır. Okulda etkinlik yapılması, iş insanlarının ya da velilerin etkinlik giderlerini karşılaması takdire değerdir. Sorun; yiyeceklerin sağlıklı olup olmamasıdır. Olayda yiyeceklerin daha dikkatli şekilde denetimden geçirilerek sunumu daha doğru olacaktı. Bunun göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Olumsuzluk durumunda yetkililerin sağlık kurumlarına haber vermesi, sağlık kurumlarının çalışması olumludur. Öğrencilerin sağlık durumlarının iyi olması sevindiricidir.

Örnek Olay 3: Ünlü sanatçılardan biri Afrika kıtasının en fakir ülkelerinden birinde su kuyusu açtırdı. “Buradaki çocukların temiz su içme hakkı var” dedi.

Değerlendirme: Çocuk Hakları Sözleşmesi haklarından biri temiz su içme hakkıdır. Bu konuda Afrika ülkelerinin birçoğunda dezavantajlı konumda bulunan aileler, çocuklar bulunmaktadır. Sanatçının kuyu açtırması, oradaki ailelerin ve çocukların temiz suya kavuşması örnek bir davranıştır. Bu çalışmaların artarak devam etmesi yerinde olacaktır.

2.1.7. Barınma Hakkı

Yasal Temeller

“Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana–babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır” (Madde 7).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: TÜİK verilerine göre (TÜİK 2024); “Türkiye’de 0-17 yaş grubunda en az bir çocuk bulunan hanehalkı oranı %42,8 oldu”.

ADNKS sonuçlarına göre 2024 yılında toplam hanehalkı sayısı 26 milyon 599 bin 261 oldu. Hanelerin %42,8’inde 0-17 yaş grubunda en az bir çocuk bulunduğu görüldü. Bu hanelerin illere göre dağılımı incelendiğinde, 0-17 yaş grubunda en az bir çocuk bulunan hanehalkı oranının en yüksek olduğu ilin %68,5 ile Şanlıurfa, en düşük olduğu ilin %28,2 ile Tunceli olduğu görüldü.

Hanelerin %19,0’ında 0-17 yaş grubunda bir çocuk, %14,6’sında iki çocuk, %6,0’ında üç çocuk, %2,0’ında dört çocuk, %1,1’inde ise beş ve daha fazla çocuk bulunduğu görüldü.

Değerlendirme: TÜİK verilerine göre Türkiye’de barınma hakkını kullanan çocukların oranı ve sayıları verilmektedir. Çocukların en doğal barınma yeri aileleridir, aileler bu konuda bilinçli olmalıdır.

2.2. Gelişme Hakları

Gelişme hakları; eğitim hakkı, oyun hakkı, dinlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, bilgi alma hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü olarak alt başlıklara ayrılabilir.

2.2.1. Eğitim Hakkı

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde aşamalı gerçekleştirilmesini kabul ederler. Burada şu esasların yerine getirilmesine çaba harcarlar” (Madde 28):

İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler.

Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler. Bu okulların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar. Gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar.

Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler.

Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler.

Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

Çocuk Hakları Sözleşmesi onurlu disiplin kavramını gündeme taşımıştır. Buna göre Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme’ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar (Madde 28).

Çocuk Hakları Sözleşmesi özel gereksinimli çocuklar için önemli düzenlemeler getirmiştir. Buna göre; “Taraf devletler özel gereksinimli çocuğa mümkün olduğunca ücretsiz olarak yardım edecektir”. Bu yardım özel gereksinimli çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte

çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir. Çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dâhil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder (Madde 23). Bu konuda taraf devletler bilgi ve deneyim paylaşımında sürekli işbirliği içinde olacaklardır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi eğitimin amaçlarını sıralamış devletlere yükümlülükler yüklemiştir. Buna göre Taraf Devletler çocuk eğitiminin şu amaçlara yönelik olmasını kabul ederler (Madde 29):

Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi.

İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi.

Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi.

Çocuğun; anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması.

Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.

Özel öğretim kurumlarının açılması serbestisi.

Bu yasal düzenlemelerden sonra örnek olay incelemelerine geçilebilir.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2024, 19 Nisan), Milli Eğitim Bakanlığı örgün eğitim istatistiklerine göre “okul öncesi eğitim seviyesinde beş yaş net okullaşma oranının, 2021/'22 öğretim yılında %81,6 iken 2022/'23 öğretim yılında %85,0 olduğu görüldü. Beş yaş net okullaşma oranı cinsiyete göre

incelendiğinde, bu oran erkek çocuklar için %85,2, kız çocuklar için %84,7 oldu”.

“İlkokul seviyesinde net okullaşma oranı 2022/23 öğretim yılında %93,8, ortaokul seviyesinde net okullaşma oranı %91,2 ve ortaöğretim seviyesinde net okullaşma oranı %91,7 oldu”.

Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı sonuçlarına göre eğitim kademesi ve cinsiyete göre okul tamamlama oranları incelendiğinde, yıllara göre bir artış gözlemlendi. İlkokul tamamlama oranı 2017/18 eğitim ve öğretim döneminde %98,4 iken bu oran 2022/23 eğitim ve öğretim döneminde %98,5 oldu. Ortaokul tamamlama oranı 2017/18 eğitim ve öğretim döneminde %90,2 iken bu oran 2022/23 eğitim ve öğretim döneminde %96,3 oldu. Ortaöğretim tamamlama oranı ise %65,1'den %80,3'e yükseldi.

“Ortaöğretim okul tamamlama oranı cinsiyete göre incelendiğinde, 2022/23 eğitim ve öğretim döneminde bu oranın erkek çocuklar için %78,8, kız çocuklar için %81,8 olduğu görüldü”.

Milli Eğitim Bakanlığı örgün eğitim istatistiklerine göre Türkiye genelinde 2022/23 eğitim ve öğretim döneminde örgün eğitime devam eden öğrenci sayısı 19 milyon 904 bin 679 oldu. Bu öğrencilerin %51,6'sını erkek öğrenciler, %48,4'ünü ise kız öğrenciler oluşturdu.

Özel eğitim gerektiren bireylere (işitme, görme, ortopedik ve hafif düzeyde zihinsel engelli) hizmet veren, özel olarak yetiştirilmiş personelin bulunduğu, geliştirilmiş eğitim programlarının uygulandığı özel öğretim kurumlarında örgün eğitime devam eden öğrenci sayısı ise 507 bin 804 oldu. Özel eğitim alan öğrenciler örgün eğitimdeki öğrencilerin %2,6'sını oluşturdu. Özel örgün eğitime devam eden öğrencilerin %63,3'ünü erkek öğrenciler, %36,7'sini ise kız öğrenciler oluşturdu.

Yaş grubu 2-14 olan çocukların en fazla öğrenmede ve yürümede zorluk çektiği görüldü.

Değerlendirme: Açıklanan veriler Türkiye’de eğitim hakkının mevcut durumunu ortaya koymaktadır. Yaklaşık yirmi milyon

öğrenci okul öncesi, ilk, orta ve lise eğitim/öğrenim hakkından yararlanmaktadır. Eğitim ve öğrenim hakkından yararlanma ve okul tamamlanma oranları her yıl artmaktadır. Özel eğitim gerektiren bireylere genel olarak eğitim erişimi sağlanmakta, artış yaşanmaktadır. Eğitim ve öğrenim hakkından yükseköğretim ve yaygın eğitim kapsamında da yararlanma söz konusudur.

Örnek Olay 2: Okula gitmeyen, devam etmeyen öğrencinin velisinde günlük 257 TL, toplam 12.000 TL ceza kesilecek.

Değerlendirme: Okula gitmek, eğitim almak her çocuğun hakkıdır ve ülkemizde 12 yıllık zorunlu eğitim uygulanmaktadır. Günümüz itibarıyla yaklaşık 20 milyon öğrenci öğrenim görmektedir. Anne ve babalar çocuklarının gelişimi ve daha iyi bir gelecek elde edebilmeleri için genel olarak çocuklarını okula göndermekte isteklidir. Nadir de olsa çocuğunu ya da çocuklarını çeşitli nedenlerle okula göndermeyen veliler bulunmaktadır.

Haberde, çocuğunu okula göndermeyen velilere idari para cezası verileceği öngörülmektedir. Bu konuda önce neden araştırılmalı, sorunun kaynağına inilmelidir. Velilerle görüşülmeli, sorun anlaşılmalı ve çözülmeye çalışılmalıdır. Etkili iletişim ile velilerin mantığına seslenerek ikna yolları denenmelidir. Bunun örneği bir ilimizde yapılmıştır: MEB ve üniversite işbirliği sonucu, çocuğunu okula göndermeyen aileler tek tek ziyaret edilmiş, aileler ikna edilmiş ve 90'dan fazla çocuğun yeniden okula devamı sağlanmıştır. MEB zaten bu tür işbirlikleri ve çalışmalar yapmaktadır. Haberde veliler uyarılmakta, hukukun maddi yaptırımları hakkında bilgi verilmektedir. Velilerin her konuda bilgi sahibi olması da doğrudur.

Örnek Olay 3: Uzaktan eğitim sürecinde bir üniversitede yapılan uzaktan sınavda öğrencinin yapay zekâyı kullanarak kopya yaptığı ortaya çıktı. Hakkında disiplin soruşturması açılan ve suçlu bulunan öğrenciye iki dönem okuldan uzaklaştırma cezası verildi. İdare mahkemesinde iptal davası açan öğrencinin bu isteği mahkeme tarafından reddedildi.

Örnek Olay 4: Bir TV haberine göre: Yapay zekâ özgünlüğü yok ediyor. Öğrenme üzerinde olumsuz etkilere neden oluyor. Yapay zekâ beyin aktivitesini azaltıyor.

Değerlendirme: Yapay zekânın günlük yaşamda daha çok kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Yapay zekâ kullanımının faydaları olduğu gibi zararları da bulunmaktadır. İlk olayda öğrenci, kendi cevaplaması gereken sınav sorularını yapay zekâyâ sorarak cevaplamış, bir çeşit kopya davranışında bulunmuştur. Sınavın amacı, öğrencinin bilgisini ölçmektir. Ancak öğrencinin uygun olmayan davranışı bu amacın gerçekleşmesine engel olmuştur. Dersin sorumlusu sınav cevap kâğıdından şüphelenmiş, araştırma sonucu olayı ortaya çıkarmış ve durumu okul yönetimine iletmıştır. Açılan disiplin soruşturması sonucunda suçun sabit olduğu ortaya çıkmış ve öğrenciye uzaklaştırma cezası verilmiştir. Öğrenci bu kararı mahkemede iptal ettirmek istemiş ancak mahkeme bu talebi hukuka uygun olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Öğrenci sınavı kendi çabasıyla gerçekleştirmeli, hukuki olmayan yollara başvurmamalıdır.

Buna bağlı olarak ikinci örnek olay bir televizyon haberidir. Haberde yapay zekânın öğrenme üzerinde özgünlüğün yok olması konusunda zararından söz edilmektedir. Bu konuda bir üniversite öğretim üyesi şu açıklamayı yapmıştır: “Öğrencilerime dersimle ilgili görüşlerini ortaya koyabilecekleri bir ödev verdim. Ödevlerin büyük çoğunluğu birbirine benzer çıktı. Sonradan öğrendiğime göre yapay zekâ desteği alarak soruları cevaplamışlar. Ödevimin amacına hizmet etmediğini düşünüyorum”. Burada öğrencilerin kendi çabalaması yerine hazır bilgiye ulaşması söz konusudur. Yapay zekâ kullanımının düşünmeyi, özgünlüğü azalttığı ya da yok ettiğine bir örnektir.

Bundan sonraki süreçlerde öğretmenlerin ve öğrencilerin yapay zekâ okuryazarlığı konusunda eğitim almaları, özellikle öğrencilerin yapay zekâyı bilinçli kullanmaları yararlı olacaktır.

2.2.2. Oyun Hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre çocukların gelişim haklarından biri de oyun hakkıdır. Oyun, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki tüm gelişim boyutlarında olumlu katkı sağlar.

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar” (Madde 31).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: 10 yaşında küçük güreşçi, bir ilde düzenlenen turnuvada rakibinin geç gelmesi üzerine hakemler tarafından hükmen galip ilan edildi. Geç gelen rakibinin “güreşmek ister misin?” teklifini kabul etti ve rakibine yenilerek elendi. Turnuva sonunda “en centilmen güreşçi” madalyası aldı. Genç güreşçi maç kaybettiği turnuvada örnek davranışıyla gönüllüler kazandı.

Değerlendirme: Çocukların oyun oynama, spor yapma gelişim hakları arasında yer almaktadır. Çocukların, gençlerin spor yapmaları olumludur ve Anayasaya göre devlet tarafından teşvik edilmektedir. Örnek olayda örnek bir davranış sergileyen genç güreşçi, sporun sadece galip gelmekten ibaret olmadığını, centilmenlik, güzel ahlak ve davranış olduğunu göstermiştir.

Örnek Olay 2: Bir ilkokul müdürü müziğin sesini açtırdı, öğrencilerle doya doya oynadı. Okul Müdürü “Çocuklarımıza çok önem veriyorum. Onlar bizim geleceğimiz. Muallim, Erik Dalı türkülerini açtık, öğrencilerle hep beraber oynadık. Bu uygulama velilerin de hoşuna gitti. Hep beraber her Çarşamba öğle arası müzikle eğlence kararı aldık. Klasik anlayış yerine yeni anlayışı getirmiş olduk. Öğrencilere okulu sevdireyor. Olumlu geri

bildirimler var” dedi. Çocuklar ve veliler bu tür uygulamaların daha da artmasını diledi.

Değerlendirme: Okul yönetimi, öğrenci ve velilerin bütünleşmesine güzel bir örnek olay. Çocukların oyun hakkına okullarda saygı gösterilmesi, fırsat verilmesi ve uygulanması son derece önemlidir. Müzikli oyun hem çocukların oyun hakkını gerçekleştirmekte hem de çocuklar birbirleriyle kaynaşmaktadır. Bir yandan halk müziği, halk oyunu ve kültürünü de öğrenmektedir. Okul yönetimini daha çok sevmekte, okula, derslere olan ilgileri artmaktadır. Bu durumdan veliler de memnundur. Eğitimde iyi örneğin diğer okullara da örnek olması önerilebilir.

Örnek Olay 3: Bir anne, altı yaşındaki çocuğunu oyuncak almak için oyuncak dükkânına götürdü. Çocuk çok büyük bir ayıcık oyuncakını seçti. Anne, bu oyuncak alacağı paralarının olmadığını ve daha küçük bir oyuncak alabileceklerini söyledi. Küçük çocuk büyük ayıcığı bırakmayarak iki eliyle sarıldı ve ağlamaya başladı. Bunu gören dükkân sahibi, oyuncakı çocuğa hediye etti.

Değerlendirme: Olayda, çocuklarının oyun hakkının kullanımı için gösterilen davranışlar söz konusudur. Oyun, çocuğun en doğal hakkıdır, oyunun sayısız faydaları vardır. Çocuk oyunla bedensel gelişimini sağlar, sosyalleşir, kuralları, paylaşmayı, dayanışmayı, işbirliğini öğrenir. Anne, çocuğunun oyuncaklarla oynamasını istemiş ve çocuğunu oyuncakçı dükkânına götürmüştür. Çocuk, dükkânda bulunan oyuncakların içinden büyük ve pahalı bir oyuncak beğenmiştir. Annenin yapması gereken sınır koyması, çocuğuna ne kadar paraları olduğunu, buna göre oyuncak alabileceklerini söylemesidir. Anne bunu söylemediği için, çocuk özgür bir şekilde oyuncak seçmiş ve bu seçimi anne tarafından onaylanmayınca “tutturma davranışı” na yönelmiştir. Oyuncakı ağlayarak, sızlayarak, ısrar ederek elde etme yoluna girmiş, dükkân sahibi de iyilik olsun diye oyuncakı çocuğa hediye etmiş, farkında olmayarak çocuğun davranışını pekiştirmiştir. Anne ise hediye kabul etmiştir. Yanlış davranış yoluyla çocuk, ilerleyen zamanda

isteğinin yerine getirilmemesi durumunda bu yolu kullanmayı öğrenmiştir. Olayda anne önceden çocuğu ile konuşmalı, sınır koymalı ve çocuğunun mantığına seslenerek onu ikna etmeliydi. Dükkân sahibi ise oyuncacı hediye etmemeliydi. Çocuk, en azından bu seferlik mevcut paralarına göre oyuncak seçmeyi öğrenmeliydi.

Örnek Olay 4: Beş-altı ortaokul öğrencisi, okullarından yangın tüpünü alarak parka götürmüş, parkta birbirine sıkarak yaralanmalarına neden olmuş ve hastaneye kaldırılmıştır.

Değerlendirme: Oyun, çocukların hakkıdır ancak bunun sınırları bulunmaktadır. Olayda öğrenciler merak sonucu yangın tüpünü okuldan izinsiz almış, parka götürmüşlerdir. Bu yanlış bir davranıştır, hukuka aykırıdır ve disiplin konuları içine girer. İkinci olarak yangın tüpünü birbirine sıkmaları doğru bir oyun değildir. Aksine birbirlerine zarar vererek sağlıklarını tehlikeye atmışlardır. Bu konuda öğrencilere haklarının sınırları ve birbirlerine zarar vermemeleri öğretilmelidir.

Örnek Olay 5: Bir ilimizde liseli üç erkek genç, bir binanın önünde oturan kız arkadaşlarına doğru torpil atıp kaçmış, torpil kızları korkutmuş ve bir kızın gözünden yaralanmasına neden olmuştur.

Değerlendirme: Burada yine sınır koyma ilkesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çocukların-gençlerin, başka çocuklara-gençlere şaka bile olsa korkutma, paniğe düşürme ve zarar verme hakları bulunmamaktadır. Başkalarının haklarına saygı duymak en önemli ilkelerdendir.

Örnek Olay 6: Satın aldıkları torpillerden birini, sokakta çakmakla yakan 16 yaşındaki genç, diğer torpillerin alev alıp elinde patlaması sonucu yaralandı ve hastaneye kaldırıldı.

Değerlendirme: Çocuklar-gençler tehlikeli oyunlardan ve silah sayılabilecek oyuncaklardan uzak tutulmalıdır. Aksi takdirde kendilerine ve çevrelerine zarar verebilmekte, kimi zaman bu zararların telafisi de mümkün olmamaktadır.

Örnek Olay 7: Elindeki torpili rögar kapağının içine atan 5 yaşındaki çocuk, patlamada kapağın yukarı fırlamasıyla ölüm tehlikesi geçirdi. Patlamada bir araç hasar gördü.

Değerlendirme: Burada çocukların takip edilmesi, yanıcı, patlayıcı oyuncak ve malzemeden tutulmalarının gereği bir kez daha gözler önüne serilmektedir.

Örnek Olay 8: Bir çocuk, elindeki fişeği yakarak içi malzeme dolu bir kamyonun kasanına fırlattı. Çıkan yangında kamyon, içindeki malzemelerle yanarak hurdaya döndü. Kamyon sahibi “ekmek tekne elimden gitti” diyerek feryat etti.

Değerlendirme: Ateşli, yanıcı, patlayıcı malzeme ve oyuncaklardan çocuk ve gençlerin uzak tutulması gerekmektedir. Bu konuda en azından 18 yaşından küçük olanlara bu tür oyuncakların satışı sınırlandırılmalı, yasaklanmalıdır. Aileler çocuklarını eğitmeli, zararı karşılamalıdır.

2.2.3. Dinlenme Hakkı

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “Taraflar Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar”.

Taraflar Devletler, “çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler. Çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler” (Madde 31).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: MEB tarafından yeni yayınlanan yönetmelikte teneffüs süresi 40 dakikadan 30 dakikaya düşürüldü.

Değerlendirme: Çocukların eğitim ve öğretim görmeleri bir hak olduğu gibi, dinlenmeleri de bir haktır. Okullarda teneffüs süreleri

çocukların dinlenme ve ihtiyaçlarını karşılamak için düzenlenmektedir. Olayda teneffüs süresinin kısaltılmış olduğu görülmektedir. Böyle bir düzenlemenin pedagojik olup olmadığına yetkililer tarafından dikkat edilmeli, bir öneri olarak çocukların dinlenme hakkı kısaltılmak yerine genişletilmelidir.

Örnek Olay 2: Türkiye'nin bir ilinde yoğun kar yağışı nedeniyle okullar iki gün tatil edildi. Sokağa çıkan çocuklar kartopu oynayarak, kızak kayarak, kardan insan yaparak doyasıya eğlendi. Oyun haklarını sonuna kadar yaparak yaşayarak kullandı.

Türkiye'nin başka bir ilinde ise yoğun kar yağışına rağmen okullar tatil edilmedi. Velilerden bazıları bu duruma isyan etti. "Tatil olan illerdeki çocuklar çocuk da, bizim çocuklarımız Eskimo çocuğu mu? Penguen mi?" diye isyan etti.

Değerlendirme: Oyun oynamak her çocuğun hakkıdır, oyun çocuğu sosyalleştirir, kuralları öğretir, bedensel gelişimine fayda sağlar. Yoğun kar yağışı, çocukların okula gitmesini zorlaştırabilir, çocukların karda, buzda düşüp yaralanmalarına neden olabilir. Okul servisleri kaza yapabilir. Elbette çocuklar kimi zorlu hava şartlarına da alışmalı, doğayı öğrenmelidir. Olumsuz hava koşulları nedeniyle illerde valiler okulların tatil olması kararı alabilmektedir. Bu durumda çocuklar oyun oynayarak çocukluklarını yaşayabilmekte, oyunun kazanımlarını kazanmakta ve mutlu olmaktadır. Bu durumdan eşitlik çerçevesinde her çocuğun yararlanması da bir haktır. Yetkililerin bunu göz önünde bulundurması yerinde olacaktır.

2.2.4. Bilgi Edinme Hakkı/ Bilgi Alma Hakkı

Yasal Temeller

"Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamaz, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz".

"Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır" (Madde 16).

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar (Madde 17). Devletler çocukların yararına olan toplumsal ve kültürel bilgi ve belgelerin yayılmasına dikkat ederler. Bu konuda diğer ülkelerle işbirliği yapacaklardır. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederek, dil öğrenimi açısından dezavantajlı çocuklara özel önem gösterirler. Ayrıca çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Vatandaş ile devlet arasında köprü görevi gören Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi'ne (CİMER) 2024'te 4 milyon 590 bin başvuru yapıldı. CİMER'e 12 yaşından büyük Türkiye vatandaşları başvurabilmektedir. 2024'te 867 farklı konu arasından ilk sırada, doğum saatini öğrenmek isteyen vatandaşların yoğun ilgisi nedeniyle "nüfus işlemleri" konusu yer aldı (T.C. İletişim Başkanlığı, 2025).

Değerlendirme: Örnekte vatandaşların bilgi edinme, bilgi alma haklarını yüksek sayıda kullandıkları görülmektedir. Verilen istatistiklerde başvuranların yaşları konusunda bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak kanuna göre 12 yaşından büyük vatandaşların başvurma hakkı belirtildiğine göre; başvuranlar arasında belirli sayıda 12-18 yaş aralığındaki çocuklardan bizzat kendi ya da velisi yoluyla başvuru yapıldığı değerlendirilmesi yapılabilir. Çocuklar bu haklarını bilmiyor ise, bu konuda hak eğitimi ailede ve okullarda yapılmalıdır.

Örnek Olay 2: Sınav notunun düşük olduğunu düşünen lise öğrencisi, öğretmeninden kâğıdının yeniden incelenmesini istedi. Öğretmen “Eğer bir değişiklik olmazsa, 30 puanını kırarım” dedi.

Yapılan incelemede öğretmenin verdiği yüksek notu, sisteme hatalı olarak düşük olarak girdiği ortaya çıktı.

Değerlendirme: Örnek olayda öğrenci neden düşük not aldığını, hangi sorularda yanlış yaptığı konusunda bilgi almak, öğrenmek istemektedir. Sınav sonuçlarına itiraz etmek, sınav kâğıtlarını incelemek öğrenci hakları arasındadır. Öğretmenler bu konuda öğrencileri bilgilendirmek ve gerekli kolaylığı sağlamak yükümlülüğündedir. Kimi öğretmenler bu yükümlülüğünü çeşitli gerekçelerle yerine getirmekten kaçınmaktadır. Bu gerekçelerden biri öğrencilerin bu haklarını kötüye kullanmalarının önüne geçmek, suiistimali/ kötünüyeti önlemektir. Olayda öğretmenin bu düşüncede olduğu varsayılabilir. Ancak yapılan incelemede öğretmenin hatası ortaya çıkmış, öğrencinin haklı olduğu anlaşılmıştır. Öğretmenlerin öğrenci haklarına saygı duymaları, önyargılardan uzak bir şekilde her başvuruyu, notlar değişmese bile ele almaları doğru olacaktır. Hele ki; “not değişmezse notunu kırarım” cümlesi tehdit içermektedir ve öğrenciyi korkutmaktadır, öğrencilerin haklarını kullanmalarına engel olmaktadır. Bu tür konuşmaların öğretmenler açısından disiplin konusu olabileceği göz ardı edilmemelidir.

2.2.5. Din, Vicdan ve Düşünce Özgürlüğü

Yasal Temeller

Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

“Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler”.

“Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir” (Madde 14).

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğeri üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz (Madde 30).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Diyanet İşleri Başkanlığınca sahih dini bilgiye erişimi kolaylaştırmak amacıyla eğitimler düzenlenmeye devam edildi. Bu kapsamda 2024-2025 eğitim öğretim yılında 780 bin 28 öğrenciye Kur'an-ı Kerim ve manevi değerleri kapsayan dini eğitim verildi. 2025 yılında açılan 117 bin 238 derslikte ise 2 milyon 540 bin 557 çocuğa yaz Kur'an kursu hizmeti sunuldu (Taşdemir, 2025).

Değerlendirme: Haberde, Diyanet İşleri Başkanlığının Türkiye’de çocuklara yönelik din eğitimi verileri sunulmaktadır. Anayasaya göre: “Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır” (Madde 24/4). Verilerden çocukların din, vicdan özgürlüklerini kullandıklarını göstermektedir.

Örnek Olay 2: On iki yaşındaki çocuğuyla farklı dini düşünceye sahip anne; çocuğuna, çocuğunun inancına göre yasak olan yiyecek yedirdi. Çocuğuna yiyeceğin lezzetli olup olmadığını sordu. “Lezzetli” cevabı üzerine gerçeği gülererek açıkladı. Bu durumu sosyal medyada paylaştı. Çocuğun ise üzgün olduğu görüldü.

Değerlendirme: Olayda çocuk, annesinden farklı bir dine inanmaktadır. Nadir görülen bu olay da öncelik din özgürlüğüne saygı olmalıdır. Anne, çocuğunun inancına saygı göstermeli, çocuğunun yemek istemediği yiyecekleri kandırarak yedirmemelidir. Olayda annenin amacının “yasaklı yiyecek” in

lezzetli olduğunu göstermek, böylece çocuğunun inancını zayıf düşürmek olabilir, bir şaka da olabilir. Ancak çocuk bilmeyerek yediği yasaklı yiyeceğin lezzetli olduğunu belirtmesi üzerine gerçeği söylemesi, çocuğunu üzmesi doğru bir davranış değildir. Anne ilk baştan durumu açıklasa, tercihi çocuğuna bıraksa daha doğru olacaktı. Olayın anne tarafından sosyal medyada paylaşılması da yanlıştır. Çocuk olaya üzülmüş, sosyal medyada çok kere izlenmiş, rencide olmuştur. Bu durumu psikolojik istismar olarak değerlendirmek mümkündür.

2.3. Korunma Hakları

Korunma hakları çocuğun; yargı sisteminde korunması, silahlı çatışmada korunması, çalışma yaşamında korunması, fiziksel istismardan korunması, duygusal istismardan korunması, cinsel istismardan korunması, madde bağımlılığından korunması, mülteci çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda korunması ve mağdur çocuğun rehabilitesi olarak alt başlıklara ayrılabilir.

2.3.1. Yargı Sisteminde Korunması

Yasal Temeller

“Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte davranış görme hakkını kabul ederler”. Burada çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurulacaktır. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar (Madde 40):

“İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne

sürülemeyecek ve böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir”.

Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması. Burada özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulacaktır.

Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak.

Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla

ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

“Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığına kabulü”;

Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde davranılması sağlanacaktır.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı 2024 yılında (TÜİK, 2025), 2023 yılına göre %9,8 oranında artarak 612 bin 651 oldu. Bu olaylarda çocukların 279 bin 620'si mağdur olarak 202 bin 785'i suçla sürüklenme sebebiyle (kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla), 96 bin 438'i bilgisine başvurma amacıyla, 18 bin 561'i kayıp (hakkında kayıp müracaatı yapıp daha sonra bulunan) olması sebebiyle, 8 bin 729'u kabahat işlediği iddiasıyla, 6 bin 518'i ise bu nedenlerin dışında kalan diğer nedenlerden dolayı güvenlik birimlerine geldi veya getirildi.

Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olayların 202 bin 785'i suçla sürüklenme nedeni ile gerçekleşti. Bu çocukların %40,4'üne yaralama, %16,6'sına hırsızlık, %8,2'sine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, %4,6'sına tehdit, %4,2'sine genel tehlike yaratan suçlar, %26,0'ına ise bu nedenlerin dışında kalan diğer suçlar isnat edildi.

Güvenlik birimlerine mağdur olarak gelen 279 bin 620 çocuğun %86,1'ini suç mağduru, %13,8'ini takibi gereken olay mağduru çocuklar oluşturdu. Suç mağduru olarak gelen 240 bin 872 çocuğun %55,3'ü yaralama, %10,8'i cinsel suçlar, %9,5'i göçmen kaçakçılığı, %8,0'ı aile düzenine karşı suçlar, %16,5'ine bu nedenlerin dışında kalan diğer nedenlerden dolayı mağdur oldu.

Değerlendirme: Örnekte 2024 yılında Türkiye’de güvenlik birimlerine gelen ya da getirilen çocukların karıştığı olay sayısı analiz edilmiştir. Çocuklar mağdur, suça sürüklenmiş, tanık ya da başka nedenlerle adli sistem öncesine girmiş ve devamında adli sistem içinde yer almışlardır. Genel olarak çocukların yargı sisteminde Sözleşme maddelerine uygun korunduğu ifade edilebilir.

2.3.2. Silahlı Çatışmada Korunması

Yasal Temeller

“Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler”.

Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

“Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar” (Madde 38).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Bir okulda okul yöneticisi otomatik silahlı olarak okul koridorlarında poz verdi. Bunu sosyal medyada paylaştı. Bunun üzerine Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hakkında soruşturma başlatıldı. Eğitim yöneticisi “Tüfek oyuncaktı, öğrencilerin tiyatro oyunlarında kullandıkları bir malzeme idi. Hatıra olsun diye fotoğraf çekindim, amacım kimseyi korkutmak değildi” şeklinde savunma yaptı.

Değerlendirme: Çocuğun ve öğrencilerin silahlı çatışmalarda korunması, korunma haklarındandır. Olayda bir çatışma olmamış ancak çatışmalarda kullanılan bir silah ile okul içinde fotoğraf çekimi ve sosyal medyada paylaşımı olmuştur. Tüfeğin görünüşünden gerçek mi yoksa oyuncak mı olduğu anlaşılmamaktadır. Eğitim yöneticileri ve öğretmenler öğrencilerine model olmak zorundadır. Bir eğitim yöneticisinin bu şekilde fotoğraf çekimi ve paylaşımı öğrenciler için olumsuz bir örnektir. Çocukların, öğrencilerin okul içinde güvende olmaları, derslerini güvenli yapmaları, koridorlarda güvenli bir biçimde yürümeleri, dolaşmaları en doğal haklarıdır. Tüfekli bir okul yöneticisi öğrencileri korkutabilir, telaşlandırabilir. Bu nedenlerle okul yöneticisi hareketlerine son derece dikkat etmeli, model olmalı ve okul güvenliğini tehlikeye düşürecek davranışlardan kaçınmalıdır.

Örnek Olay 2: İstanbul’da 1 Nisan günü meydana gelen depremde bir aile sokağa çıktı. İlerleyen saatlerde sokakta trafikte yol verme kavgasına tutuşan iki kişinin birbirlerine silahlı saldırısı sonucu 9 yaşındaki çocuk Ç. ağır yaralandı ve hastaneye kaldırıldı. Yoğun bakımda tedavisi süren Ç.’nin babası, “Depremde ne yapacaktık, sokağa çıkmayacak mıydık? Çocuğumun kusuru ne? Çocuğumun hayati tehlikesi devam ediyor. Trafikte bu öfke niye? Daha yeni deprem yaşadık, insanlar hiç mi ibret almayacak? Suçlular hak ettiği cezayı alsın. Trafikte öfke son bulsun” dedi.

Değerlendirme: 1 Nisan 2025 tarihinde İstanbul’da bir deprem meydana geldi ve birçok kişi panikle evinden, işyerinden dışarı çıktı. Olayda bir ailede de can güvenliği için sokağa çıkmış ve depremin bitmesini, geçmesini beklemiştir. Bu son derece normaldir ve yaşama hakkının kullanımıdır.

İlerleyen saatlerde iki kişi trafikte yol verme yüzünden birbirleriyle kavgaya tutuşmuş ve silahlar patlamıştır. Burada iki sorun vardır: 1-Trafikte insanlar neden nazik olamaz? Nezaket kurallarına uymaz? Birbirine sabırlı olmaz? Af dilemez? Af etmez? Hemen kavgaya tutuşur? 2-Trafikte insanlarda silah niçin vardır? Neden bir çok kişi silahlı gezmektedir? Silah taşımak serbest midir? Her sorunun çözümü silah mıdır?

Bunlara ilaveten silahlı çatışmadan zarar gören 9 yaşında bir çocuk olmuş ve ölüm tehlikesi geçirmiştir. Çocukların silahlı çatışmalardan korunması hakkı vardır. Olayda bu hak ihlal edilmiş, çocuk zarar görmüştür. Yetkililer bu konuda yeni yasalar çıkararak bu tür olayların meydana gelmesini önlemelidir. Ayrıca vatandaşlara hak eğitimi, insan ve çocuk hakları eğitimi örgün ve yaygın eğitim yoluyla verilmelidir.

Örnek Olay 3: 14 yaşındaki çocuk silahla oynarken küçük kardeşini vurdu. Silahla oyun ölümle bitti.

Değerlendirme: Olayda ilk üzerinde durulacak konu silahın çocukların elinde ne aradığıdır. Anlaşıldığı kadarıyla silah çocukların abisinin ve masanın üstüne bırakılmıştır. Yasalara göre silah edinme, ruhsata bağlıdır ve prosedürü vardır. Olayda abinin silahının ruhsatlı olup olmadığı beyan edilmemiştir. Ancak ruhsatlı bile olsa, silah gelişigüzel orta yere, çocukların ulaşabileceği yerlere bırakılamaz, bırakılmamalıdır. Orta yerde bırakılan silaha çocukların ilgi duyması, silahı kurcalaması, kendince oyun oynaması doğaldır. Bunun sonucunda 14 yaşındaki çocuk kardeşini vurmuş ve kardeşi ölmüştür. Olayda çocuklar silahtan, silahlı saldırıdan, çatışmadan korunamamıştır. Başta abi olmak üzere, evdeki bütün büyükler bu sonuçtan sorumludur. Temyiz kudretini

henüz kazanamamış bir çocuk suça sürüklenmiş, masum küçük kardeş ise yaşama hakkından olmuştur.

Bu tür olayların meydana gelmemesi için aileler bilinçli ve çok dikkatli olmalıdır. Ruhsatsız silahların satışının yasaklanması, var olanların toplatılması konusunda hükümet politikaları olmalı ve uygulanmalıdır.

Örnek Olay 4: Çocuk yaştaki tetikçi hedef şaşırdı. Adı sıkça geçen bir çeteden talimat alan çocuk tetikçi, gerçek hedef gösterilen kişi yerine başka bir kişiyi ayağından yaraladı. Kısa sürede yakalanan çocuk tetikçi tutuklanarak cezaevine gönderildi.

Değerlendirme: Örnek olayda suça sürüklenen bir çocuk bulunmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesine göre çocuklar suça sürüklenmekten korunmalı, silahlı çatışmalardan uzak durmalıdır. Olaya göre çocuk, bir çeteye girmiş, üye olmuştur. Çocukluk dönemini sağlıklı geçirmeleri gereken çocukların anne ve babaları, suç çeteleri tehlikesi karşısında çok dikkatli olmaları gerekmektedir. Çocuklarının hangi çevrede büyüdüğü, arkadaşları konusunda takip etmeleri anne-babalık görevidir. Çocuklar arkadaş çevresi, sosyal medya, TV dizileri etkisi nedeniyle yasadışı çevrelerde kendilerine yer edinebilmektedir. Bu tür çevrenin etkisiyle silahlı çatışmaların içinde olabilmekte, suça sürüklenebilmektedir. Bu konuda öncelikle aileler dikkatli olmalı, çocuklarını silahlı çatışma ve suça sürüklenmekten korumalıdır. Devlet de, suç çetelerini çökerterek çocukların bu çetelere dâhil olmasını önlenmesi çabalarına devam etmelidir.

2.3.3. Çalışma Yaşamında Korunması

Yasal Temeller

“Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler”.

Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar (Madde 32).

Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar (Madde 32):

İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler.

Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre, 2024'te Türkiye nüfusunun yüzde 25.5'ini 0-17 yaş grubundaki çocuklar oluşturdu. Hane halkı iş gücü araştırması 2024 yılı sonuçlarına göre 2020'de yüzde 16.2 olan 15-17 yaş grubundaki çocukların iş gücüne katılma oranı yüzde 24.9'e yükseldi. Bir diğer deyişle 4 çocuktan 1'i işçi olarak çalıştığı ifade edilebilir. 2024'te 15-17 yaş grubunda 3 milyon 894 bin çocuk bulunurken, bunların 970 bini kayıtlı işçi olarak çalışıyor. Buna ek olarak 504 bin çocuk da mesleki eğitim merkezleri (MESEM) kapsamında işgücüne katılıyor. Böylece toplamda çocuk işçi sayısı 1 milyon 474 bine ulaşıyor (TÜİK, 2024; İSİG Meclisi, 2025).

Değerlendirme: Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Uluslararası Çalışma Örgütüne göre 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmaması temel bir ilkedir. TÜİK verilerine göre 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmadığı görülmektedir. Bu Türkiye açısından önemli bir gelişmedir. Türkiye'de zorunlu eğitim 12 yıldır ve yaklaşık olarak çocukluk dönemi sonu olan 18 yaşına kadar devam etmektedir. TÜİK verileri 15-17 yaş çocukların/ gençlerinin yaklaşık %25'inin bir diğer deyişle dörtte birinin işgücüne katıldığını göstermektedir. 970 bin çocuğun kayıtlı işçi olarak çalışması acaba eğitimlerini ne derece etkilemektedir? Bunlar liseyi

dışarıdan/ açık öğretim olarak mı bitirmektedir? Bu konuda çalışma yapılması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu grubun yasalara uygun olarak çalıştığı kabul edilirse, çocukların/gençlerin meslek edinmeleri, işgücüne katkı sağlamaları önemlidir. Eğer yükseköğrenim görmek isterlerse bu konuda engellerin olmaması, önlerinin açık olması gerekmektedir.

504 bin çocuğun MESEM çerçevesinde işgücüne katılması, ülkenin ara ve teknik eleman ihtiyacını gidermek açısından önemli ve gereklidir. Meslek liselerine yönelimin azalması sonucu normal liselerde öğrenci sayıları artmış, üniversite öğrenimi sonucunda istihdam edilemeyen gençler ülke gündeminde sorun haline gelmiştir. Meslek liselerinin güçlendirilmesi hükümetlerin bir politikası olmuştur.

Toplamda 1,5 milyona yaklaşan çocuk istihdamının çocuk haklarına göre korunması, yasalara uygun davranılması önemlidir.

Örnek Olay 2: Okullar tatil olunca sanayiye çalışmaya gönderilen çocuk ilk günü için “beni çok yordular” dedi. İlk gün işyerinde temizlik yaptıklarını, tornavida, anahtar getirip götürdüğünü, çay servisi yaptığını ve çok yorulduğunu söyledi. Yarın gidecek misin sorusuna “Para için gideceğim” cevabını verdi.

Değerlendirme: Çocukların okul eğitimlerinin yanında günlük yaşamda belirli dönemlerde çalışma deneyimi yaşaması onların hayatı daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Olayda bir aile, çocuğunun bu deneyimi yaşamasını istemiş ve sanayide bir ustanın yanında işe başlamasını istemiştir. Ortaokul öğrencisi işe başlamış, iş yaşamının nasıl olduğu deneyimini yaparak yaşayarak öğrenmiştir. Burada ailenin bir başka amacı da çocuğun okulun, evin değerini fark etmesidir. Aile ilk günden amacına ulaşmış, çocukları çok önemli deneyimler yaşamıştır. Çocuğun işe ertesi gün de gitmek istemesi, para kazanma hevesi de olumlu kabul edilebilir. Çocuk, emeği karşılığı ilk parasını kazanmış ve mutlu olmuştur. İlerisi için “Emeksiz yemek olmaz” atasözünü uygulayarak öğrenmiştir.

Başka örnek olaylarda tatilde çocuklar ıhlamur, çay, meyve, sebze toplayarak ve evin küçükbaş-büyükbaş hayvanlarına bakarak ailelerine destek olmuştur. Bu tür çalışmalar çocuklara birçok deneyim kazandırmaktadır.

Örnek Olay 3: Bir işyerinde meydana gelen patlamada dört çalışan öldü, iki çalışan yaralandı. Ölen çalışanlardan birinin, yaralanan çalışanlardan ikisinin 18 yaşından küçük olduğu saptandı.

Değerlendirme: 18 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasalara bağlı olarak düzenlenmiştir. İşyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması öncelikle işverenlere aittir. Sonra ilgililere ve çalışanlara da sorumluluk düşmektedir. Olayda bir çocuk yaşam hakkını kaybetmiş, iki çocuk ise büyük tehlike atlatmışlardır. Olayla ilgili olarak yetkililer tarafından soruşturma başlatılmıştır. Bu tür olayların önüne geçebilmek için işverenler sorumluluklarını yerine getirmeli, işyerleri yetkililer tarafından denetlenmelidir.

2.3.4. Fiziksel İstismardan Korunması

Yasal Temeller

“Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya kötü davranışa, ihmal ya da ihmalkâr davranışa, her türlü taciz, her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar” (Madde 19). Bu önlemlerle ilgili izlenecek yol ve yöntemler belirlenir.

Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahiptir (Madde 20). Taraf Devletler bu uygun bakımı sağlayacaktır. Bu süreçte her türlü imkândan yararlanılacak ve çocuğun hakları göz önünde bulundurulacaktır.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Fiziksel şiddete uğrayan 15 yaşındaki bir çocuğun sosyal medya haberine aynı yaşlarda bir lise öğrencisi ‘suçlular hak ettiği cezayı almalı’ şeklinde yorum yazmıştır. Bunun üzerine fiziksel şiddet uygulayan çocuğun arkadaşları, yorum yapan genci bir parka davet etmiş ve onu çeşitli yerlerinden darp etmişlerdir.

Değerlendirme: Çocuklar her türlü fiziksel istismardan korunmalıdır. Olayda fiziksel şiddete uğrayan 15 yaşındaki bir çocuk bulunmaktadır. Çocuklar-gençler arasında fiziksel şiddetin nedenleri, sonuçları ve önleme yolları araştırılmalıdır. Milli eğitim sisteminde öğrenciler milli ve manevi değerlere bağlı, insan haklarına saygılı bireyler olarak yetiştirilmektedir. Birbirlerine karşı şiddet davranışlarında bu özellikler görülmemektedir.

Suçla sürüklenen çocuklarla ilgili haberlerde medya daha bir özen göstermelidir. Olayda böyle bir habere lise öğrencisi yorum yazmış, düşüncesini açıklamıştır. Çocukların düşünme ve düşüncelerini açıklama hakları bulunmaktadır. Yorum bu çerçevede düşünülebilir. Ancak, şiddet uygulayan gencin arkadaşlarının bu yorumu hazmedemeyip yorum yapan genci darp etmeleri doğru değildir, hukuki sonuçları vardır. Zaten olayın devamında bu gençler de emniyet güçleri tarafından yakalanmış ve mahkemeye sevk edilmişlerdir.

Burada bir de yorum yapan gence daha dikkatli olması önerilebilir. Yaptığı yorum üzerine kendisi ile tanışmak ve konuşmak isteyenlerin davetine gitmemesi daha doğru olurdu.

Örnek Olay 2: Bir ortaokulda teneffüs zili çalınca, nöbetçi öğretmen bir öğrenciye sınıfa girmesini istemiş, öğrenci sözlü karşılık verince öğretmen öğrenciyi itekleyerek sınıfa sokmak istemiştir. Bu davranışa üzülen öğrenci okul bitiminde olayı babasına anlatmış, bunun üzerine veli öfkeli bir şekilde okula gidip öğretmeni darp etmiş, öğretmen de veliden şikâyetçi olmuştur.

Değerlendirme: Öğretmenlerin görevleri arasında nöbet görevi bulunmakta, nöbetçi öğretmenler de bu görevi yerine getirmeye

çalışmaktadır. Her görevin kendine göre zorlukları vardır ve nöbetçi öğretmen de bulundukları katta, bahçede düzeni ve öğrencilerin güvenliğini sağlamakla yükümlüdür.

Olayda nöbetçi öğretmen öğrenci zili çalınca bir öğrenciyi sınıfına girmesi konusunda uyarmıştır. Bunu görevinin bir gereği olarak yapmıştır. Ancak öğrenci sözlü tepki vermiştir. Burada öğretmenin uyarısının ölçülü olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Öğrencinin tepkisinden uyarının dozunun fazla olduğu düşünülebilir. Bu noktada öğretmenlerimize iletişimde dikkatli olmaları ve yanlış anlamalara meydan vermemeleri önerilebilir. Bundan sonra öğretmenin öğrenciye fiziksel bir müdahale ile “itekleyerek” öğrenciyi sınıfına göndermek istemesi ise yanlıştır. Çünkü bu davranış fiziksel istismara girebilir ve fiziksel istismar yasaktır. Elbette öğrenci sorumluluğunu bilmeli, zil çalınca sınıfına gitmelidir. Nöbetçi öğretmen de geciken bir öğrencinin istenmeyen davranışı ile başa çıkabilmeli, onu kurallar çerçevesinde uarmaya devam etmelidir. Bu tür olaylarda en son çare mevzuatın uygulanması, tutanak tutulması olabilir.

Öğrenci, öğretmenin uyarısı ve fiziksel müdahalesini kabul edememiş ve okul çıkışında babasına anlatmış, baba ise anlaşıldığı kadarıyla öfkelenmiş ve öfkesini kontrol edememiştir. Olayı bir bütün halinde okul yetkililerinden öğrenme yoluna gitmemiş, iletişim yolu yerine şiddet yolunu seçmiştir. Şiddet yanlış bir yoldur, doğru çözüm değildir. Öğretmenlik stresli bir meslektir, onlarca, yüzlerce öğrenciyle uğraşmak hiç kolay değildir. Kaldı ki çocukların olayı algılama biçimi farklı olabilir, yanlış anlama olabilir. O halde doğru davranış, velinin yöneticilerle görüşmesi, olayı net biçimde anlaması idi. Eğer nöbetçi öğretmenin yanlış davranışları varsa bunu okula, ilçe milli eğitime, CİMER’e şikâyet edebilir, hukuki haklarını kullanabilirdi. Veli yasal yollar yerine (bu yolda öğretmenin hak ettiği cezayı almayacağını düşünmüş olabilir) şiddete başvurmuş, suç işlemiş, öğretmene hem zarar vermiş hem de itibarını zedelemiştir. Öğretmen hastaneden darp raporu almış ve veliden

şikâyetçi olmuş, veli mahkemeye sevk edilmiş, adli kontrol şartıyla tahliye edilmiştir. Bu dava devam edecek ve muhtemelen veli ceza alacak ve bu ceza yeni Öğretmenlik Meslek Kanununa göre %50 oranında arttırılacaktır.

Okullarda bu durumların yaşanmaması için çocuklara, öğretmenlere, velilere yönelik “İstenmeyen Davranışların Önlenmesi ve Değiştirilmesi” eğitimleri verilmelidir.

Örnek Olay 3: Bir ortaokulda görev yapan öğretmen Ö, özellikle 6/A sınıfındaki erkek öğrencilerin gürültüsünden rahatsız olmuştur. Gürültü yapılmaması için öğrencileri şu şekilde uyarmıştır: “Erkek öğrencilerden gürültü yapan olursa onu direk dışarı atacağım”. Bunun üzerine erkek öğrencilerden B, “Hocam, kız öğrencilerden gürültü yapan olursa ne yapacaksınız?” sorusunu sormuştur. Öfkelenen öğretmen Ö, öğrenci B’yi “gel ulan buraya” diyerek yanına çağırarak “sen benim sözümü mü sorguluyorsun?” cümlesini söyleyip onu darp etmiştir. Durumu öğrenen öğrenci velisi C, çocuğunu hastaneye götürerek darp raporu almış, öğretmen Ö hakkında savcılığa şikâyetinde bulunmuştur. Ayrıca öğretmen Ö hakkında İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından disiplin soruşturması başlatılmıştır.

Değerlendirme: Olay, sınıfta yaşanan bir sorun ve bu sorunun çözümü ile ilgilidir. 6.sınıf öğrencilerinden erkek öğrenciler gürültü yapmaktadır. Öğretmen özellikle erkek öğrencileri gürültü halinde “sınıftan dışarı atmakla” uyarmış hatta tehdit etmiştir. Bu aşamada öğretmenin görevlerinden biri de sınıf yönetimidir. Öğretmen sınıfını etkili ve verimli bir şekilde yönetebilme becerisine sahip olmalıdır. Gürültü, istenmeyen davranışlardan biridir ve öğretmen sınıf kurallarını öğrencilerle belirleyerek gürültü yapılmamasını kural haline getirmeli, kurala uyulmadığı takdirde sonucunun ne olacağı açıkça belirlenmelidir. Olayda öğretmen Ö’nün sınıf kurallarını dönem başında ve öğrencilerle belirlemediği, kendi başına bir karar aldığı görülmektedir. Kural herkes için ve yansız olmalıdır. Öğretmenin ilk yapacağı işlerin başında gürültünün

nedenini araştırmak olmalıdır. Olayda bu konuda bir bilgi bulunmamaktadır. Sınıfta gürültü oluyorsa, öğretmennin uyarma hakkı vardır ancak tehdit etme hakkı yoktur, tehdit etmek suçtur.

Eğitim hakkı en temel insan hakları arasında yer almaktadır. Bir öğretmenin öğrenciyi sınıftan atarak öğrencinin eğitimine engel olma hakkı bulunmamaktadır. Olayda öğretmen Ö'nün sözü eğitim hakkının ihlaline girmektedir.

Öğrenciler, öğretmen Ö'nün tek başına aldığı karardan memnun olmamış ve öğrenci B, “eşitlik ilkesi” gereğı öğretmenine kızların gürültü yapması durumu sormuştur. Çocuk Hakları Sözleşmesi ilkelerinden biri de ayırım gözetilmeme ilkesidir. Olayda öğretmen Ö, cinsiyet ayrımcılığına gitmiştir ve bu davranış Sözleşmeye aykırıdır.

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre çocuğun düşünme ve düşüncelerini açıklama özgürlüğü vardır. Öğrenci B, düşünmüş, düşüncesini açıklamış ve böylece hakkını kullanmıştır. Öğretmenin bu hakka saygı duyması beklenir.

Öğretmen yeterliliklerinden biri iletişim becerisine sahip olmasıdır. Olayda öğretmen Ö'nün kaba saba, nezaket kurallarına uymayan sözleri eğitim hukukuna göre suçtur. Öğretmenlik mesleğı sabır mesleğidir. Bir öğretmen, sınıfın temel öğelerinden öğrencilerin gelişim dönemlerini, o dönemin özelliklerini iyi bilmelidir. Olayda 6.sınıf öğrencilerinin 11-12 yaş dönemi olduğı kabul edilirse ön ergenlik dönemi özellikleri taşıdığı belirtilebilir. Öğretmeninin öfkesine hâkim olması, çocukların gelişim dönemlerine dikkat etmesi, iyi iletişim kurması, sabırlı olması beklenir. Olayda öğretmen Ö'nün bu ilkeleri yerine getirmede yetersiz olduğı görölmektedir. Kendisine iletişim, öfke kontrolü, çocuk psikolojisi, çocuk hakları eğitimi, disiplin mevzuatı gibi konularda eğitim alması önerilir.

Olayda öğretmen Ö, asla yapmaması gereken bir davranış yapmış ve öğrencisini darp etmiştir. Öfkesini kontrol edememiş, çocuklar üzerinde kötü bir iz bırakmış, kötü bir model olmuştur.

Kendisi için de kötü bir durum yaşamıştır. Olayda veli, öğretmen Ö hakkında savcılığa şikâyetle bulunarak çocuğunun hakkını savunmuştur. Öğretmen Ö'ye saldırmayıp hukuki yola başvurması son derece doğru bir davranıştır. Öğretmen Ö hakkında ayrıca disiplin soruşturması açılması doğru bir işlemdir.

Örnek Olay 4: Bir ilde çocukların kavgasına büyükler karışınca ortalık savaş alanına döndü. Aileler birbirlerine sopalarla saldırdı. Olay sonunda çok sayıda kişi yaralandı, araçlar ve evler hasar aldı.

Değerlendirme: Öncelikle çocukların birbirleriyle iyi geçinmeleri, iyi arkadaşlık ilişkisi içinde oyun oynamaları gerekmektedir. Eğer çocuklar oyun oynarken sorun çıkarsa, kendileri problem çözme yollarını denemeli ve sorun çözülmelidir. Şiddetin bir çözüm yolu olmadığı çocuklara ailede, okulda kesinlikle öğretilmelidir.

Olayda çocuklar aralarında çıkan bir sorunu şiddet uygulayarak çözmeye çalışmış, aileler de çocuklarını savunmak, korumak amacıyla birbirine girmiştir. Çocukların kavgasından herkes zarar görmüştür. Doğru davranış, ailelerin sakin, soğukkanlı olup olayı anlamaları, sorunu barışçı bir yol ile çözmeleri olmalıydı.

Örnek Olay 5: Ortaokul bahçesinde öğrenciler arasında yapılan “sulu” kutlamada, bir öğrencinin arkadaşına attığı suyun, öğretmenin üzerine sıçraması üzerine sinirlenen öğretmen, öğrenciye şiddet uyguladı. Bunun üzerine veli öğretmeni şikâyet etti ve mahkeme öğretmene para cezası verdi.

Değerlendirme: Olayda bir okulun bahçesinde çocuklar arasında bir kutlama ya da şakalaşma yapılmaktadır. Çocukların birbirine su serpmesi, zararsız görünmekle birlikte üşütüp hasta olma durumunu da beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca birbirine su serpen çocukların dışında okul bahçesinde başka öğrenciler, öğretmenler, görevliler, yöneticiler ve veliler olabilir. Bir şaka, başkalarına rahatsızlık vermeden yapılmalı, diğer bireylerin hakları ve özgürlükleri ihlal edilmemelidir.

Olayda çocukların kutlaması/ şakasının başka bireylere, özellikle bir öğretmene zarar verdiği görülmektedir. Üzerine su gelen öğretmenin durumu öğrenmesi, öfke kontrolünü sağlaması ve öğrencilerle iletişime geçmesi yerinde olacaktı. Belki öğrencilerle konuşma sırasında öğrencilerin özür dilemesi de söz konusu olabilirdi. Büyüklerin, eğitimcilerin daha temkinli, daha olgun olması beklenen bir davranıştır. Şiddet çözüm değildir ve çözüm olmamıştır. Konu mahkemeye taşınmış ve öğretmen para cezası almıştır. Veli de, bu cezayı az bulmuş ve cezadan memnun kalmamıştır. Okullarda çocukların hak bilgisi yanında sorumluluklarını da bilmesi ve uygulaması gerekmektedir.

Örnek Olay 6: Arkadaşının kolonya şakası az daha ölümla bitiyordu. 10 yaşındaki A, alışveriş yapmak için markete gitti. Orada arkadaşı B tarafından, bacaklarına kolonya döküldü. Şaka olsun diye B, çakmağı çıkararak A'nın bacaklarına attı. Bir anda elbiseleri tutuşan A, feryat ederek bağırırmaya başladı. B'nin amcası koşarak su getirdi ve A'nın üzerindeki alevleri söndürdü. A, 20 gün hastanede yanık tedavisi gördü. B, hastaneye gelerek A'dan özür diledi.

Değerlendirme: Çocuklara davranışlarında sınır konulmasının öğretilmesi zorunludur. Çocuklar elbette birbirine şaka yapabilir, bu çocuk olmalarının bir gereğidir. Ancak şaka yapmanın da bir sınırı vardır: Başkasına maddi-manevi zarar vermemek. Olayda B, arkadaşı A'ya şaka yapmış, kolonya dökmüştür. Şakanın burada bitmesi gerekirken B, çakmakla A'ya saldırmış ve onun alevler içinde kalarak yanmasına neden olmuştur. B şaka sınırlarını aşmış, istemese de arkadaşı A'ya zarar vermiştir. Aileler çocuklarına bu konuda sınır koymayı öğretmeli, çocuklar buna göre davranmalıdır. Alevler içinde kalan A'ya B müdahale edememiş, B'nin amcası hızlı davranarak A'nın daha kötü zarar görmesini engellemiş, alevleri su ile söndürmüştür. A hastanede günlerce tedavi görmüş, hem travma geçirmiş, hem acı çekmiş hem de okuluna gidememiştir. B'nin özür dilemesi doğru bir davranıştır ancak yeterli değildir. Bu durumların

bir daha yaşanmaması için ailelere ve okula çok önemli görevler düşmektedir. Çocukların bilinçlendirilmeleri, eğitilmeleri ve sınırlarını öğrenmeleri gerekmektedir.

2.3.5. Duygusal İstismardan Korunması

Yasal Temeller

“Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken ... ihmal ya da ihmalkâr davranışa, her türlü istismar ve kötü davranışa karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırla”r (Madde 19).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Bir psikolog, kız çocuklarını babalarının yıllarca onları istismar ettiğine inandırdı. Çocukların ailelerinden şantaj yolu ile para istedi. Durumu polise bildiren aileler, psikoloğu suçüstü yakaladı. Psikolog cezaevine gönderildi ve yargılama sonucu ceza aldı.

Değerlendirme: Çocukların psikolojilerinin iyi, ruh sağlığının yerinde olması çocuk haklarındandır. Olayda bazı kız çocuklarının psikolojik danışmaya ihtiyacı olduğu görülmektedir. Aileler çocuklarını bir uzmana götürmüş ve ondan destek almak istemiştir. Uzman görevini yapmak yerine görevini kötüye kullanmış, kız çocuklarını çeşitli telkin ve ilaçlarla “istismar edildikleri” konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Kurbanların psikolojisi daha da bozulmuş, psikolog çeşitli videolar çekerek kendine göre kanıt toplamış ve ailelerden şantaj yoluyla para istemiştir. Bir psikoloğun görevini kötüye kullanması suçtur. Olayda hem kız çocuklarına hem de aileye zarar vermektedir. Ailelerin şantaja boyun eğmeyip durumu emniyete bildirmesi doğru bir davranıştır. Emniyetin psikoloğu suçüstü yakalaması da başarıdır, takdire değerdir. Yargılama sonucu psikolog hak ettiği cezayı almıştır. Meslekten men edilen psikolog cezaevinde cezasını çekmektedir.

Olayda ailelere bir görev daha düşmektedir: Çocuklarını götördükleri psikolog ve psikolojik danışmanları iyice araştırmak, güvenilir uzmanları bulmak. Ayrıca bu konuda devlet yetkililerince denetimlerin sık sık yapılması da zorunlu görülmektedir.

Örnek Olay 2: Okuldan eve gelen 9 yaşındaki çocuk annesini kanlar içinde buldu. Bunun üzerine hemen 112'yi arayarak ambulansın gelmesini ve annesinin hastaneye kaldırılmasını sağladı. Kadını ikinci kocasının bıçakladığı öğrenildi.

Değerlendirme: Burada anne ikinci evlilik yapmış, ilk evliliğinden ise 9 yaşında bir çocuğu bulunmaktadır. Çocuğun uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkı bulunmaktadır. Çocuk, güvenli ortamda büyümelidir. Çocuğun üvey babasının güvenli bir ortam sağlamadığı görülmektedir. Üvey baba eşini bıçaklamış ve evden kaçmıştır. Eve gelen çocuk annesini o halde görünce duygusal olarak istismara uğramıştır. Ancak hemen gerekli yerleri arayarak sağlık açısından annesine müdahale edilmesini sağlamış, belki de annesinin yaşamını kurtarmıştır. Çocuğun sorumluluk sahibi olması takdire değerdir. Çocuklara bu tür sorumluluk eğitimlerinin verilmesi doğru olacaktır.

Bundan sonraki aşamada çocuk muhtemelen anne ile beraber yaşayacak, üvey baba yargılanıp hapis cezası alacaktır. Eğer annenin çocuğunu bakamaması söz konusu olursa çocuk devlet koruması altına alınabilecektir.

2.3.6. Cinsel İstismardan Korunması

Yasal Temeller

“Taraflar Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel kötü davranışa karşı koruma güvencesi verirler”. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

Çocuğun yasadışı bir cinsel eyleme girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel eylemde bulundurularak sömürülmesini;

Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini,

önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar (Madde 34).

“Taraflar Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar” (Madde 35).

“Taraflar Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar” (Madde 36).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Türkiye’de çocukların cinsel istismarı hakkında 2023'te 40.000'den fazla dosya açıldı (Euronews, 2024).

Adalet Bakanlığı'nın Nisan 2024'te yayınladığı "Adalet İstatistikleri 2023" raporuna göre, "çocukların cinsel istismarı" iddiası ile 2023 yılında 40.713 yeni dosya açıldı ve bu dosyalarda 36.275 şüpheli yer aldı.

2023 yılında çocukların cinsel istismarı hakkında karara bağlanan davalarda çocukların cinsel istismarı suçlarında 2023 yılında karara bağlanan dosyalarda 7.088 sanık mahkûm edilirken, 7.108 sanık ise beraat etti.

2023 yılında "çocukların cinsel istismara" uğradığı iddiasıyla açılan 14.184 dosya hakkında "kovuşturmaya yer olmadığına" karar verilirken, 14.299 dosya için kamu davası açıldı.

Türk Ceza Kanunu (TCK) uyarınca ceza mahkemelerinde kovuşturma evresinde olan toplamda 14.919 dosyanın neticesinde 6.656 mahkûmiyet kararında 7.088 sanık mahkûm edildi.

6.211 dosyada ise beraat kararı verilirken, bu dosyalarda ise 7.108 sanık beraat etti.

2015-2023 yılları arasında "çocukların cinsel istismarı" suçuna ilişkin açılan dosya endeksi ise yüzde 94 arttı. Dosya endeksinin

2015 yılından itibaren 100 olarak kabul edildiği raporda, 2023 yılındaki endeks sekiz yılda 194'e yükseldi.

Yıllara göre "çocukların cinsel istismara" maruz kaldığı dosya endeksinde en yüksek oran 2022'de 219 olarak kaydedildi.

2023 bir önceki yıla oranla "çocukların cinsel istismar" suçuna ilişkin endekste yüzde -4'lük bir gerileme yaşandı ancak 2022 yılında "çocukların cinsel istismarı" suçlamalarında bir önceki yıla göre yüzde 33 artış yaşanmıştı. (Euronews, 2024).

Değerlendirme: İstatistiklere göre Türkiye’de 2023 yılında çocuk istismarı konusunda kırk binden fazla dava ve otuz altı binden fazla şüpheli yer almıştır. Bu rakamlar çocukların cinsel istismar, taciz anlamında tehlike altında olduğunu göstermektedir. Cinsel istismarın daha çok aile bireylerinden olmak üzere yakın çevreden geldiği bilinmektedir. Çocuklara karşı işlenen suçlarda cezalar yasa çalışmaları sonucu arttırılma yoluna gidilmiştir. Çocukların cinsel istismardan korunmasında ailelerin bilinçli olması ve çocuklarını her türlü tehlikeden uzak tutması gerekmektedir. Bunun yanında çocukların gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak düzeylerine göre mahremiyet eğitimi verilmelidir.

Çocuklara karşı işlenen cinsel istismar suçunun azalması, en aza indirilmesi hatta bu suçun ortadan kaldırılması temel bir politika olarak uygulanmalıdır.

2.3.7. Madde Bağımlılığından Korunması

Yasal Temeller

“Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dâhil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar” (Madde 33).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Bir ilde emniyet narkotik ekiplerince yapılan denetimlerde okul önlerinde uyuşturucuya yönelik uygulama gerçekleştirildi. Uygulama sonucu uyuşturucu madde kullandığı tespit edilen 38 kişi yakalandı. Şüphelilerin üzerinde çeşitli adlarda ve miktarlarda madde bulundu. Şüpheliler hakkında adli işlem başlatıldı.

Değerlendirme: Olay tamamen çocukların madde kullanımı ve bağımlılığından korunması ile ilgilidir. Yasa dışı faaliyet gösteren kimi çete ve kişiler, çocukları ve gençleri uyuşturucu pazarı olarak görmekte, bunun pazarlaması ve satışını okul önleri/ yakınlarında yapmaktadır. Çocukların sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirebilmeleri uyuşturucudan uzak durmalarına bağlıdır. Bu konuda aileler çocuklarını takip etmeli, çocuklarını korumalıdır. Bu nedenle emniyet teşkilatınca 2020 yılında “En İyi Narkotik Polisi, Anne” Projesi başlatılmıştır. Proje çerçevesinde annelere ve anne adaylarına eğitimler düzenlenmiştir (TC İçişleri Bakanlığı, 2025). Aile, okul, emniyet ve medya gibi kurum ve kuruluşların işbirliği ile çocukların ve gençlerin madde kullanımı ve bağımlılıktan korunması mümkündür.

2.3.8. Mülteci Çocuklar İçin Özel Bakıma İlişkin Konularda Korunması

Yasal Temeller

“Taraflar Devletler, ister tek başına olsun isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve ilgili temel metinlerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar” (Madde 22). Bu konuda taraflar devletler kendi aralarında ve tüm ulusal, uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde olacaktır.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Suriye’de savaşın sona ermesi ile Türkiye’de 2011’den bu yana kalan aileler kendi yurtlarına dönmeye başladı. Özellikle çocukların okullarının sona ermesi ile gümrük kapılarında yoğunluk yaşandığı gözlenmekte. Medya mensuplarına röportaj veren çocuklar “Türkiye’ye çok teşekkür ediyoruz, bize kapılarını açtılar, her türlü desteği verdiler. Eğitimimizi burada tamamladık, artık eğitimimize kendi ülkemizde devam etmek istiyoruz. Türkiye’yi hiçbir zaman unutmayacağız” dediler.

Değerlendirme: Suriye iç savaşı ile Türkiye’ye göç eden mülteci aileler uzun yıllar Türkiye’de kaldı. Onların çocukları da özel bakıma ilişkin konularda yıllarca korundu. Beslenme, barınma, sağlık, eğitim, sosyal ortamlar olmak üzere her konuda destek alan mülteci aileler ve onların çocuklarının bu dönemi güven içinde geçirmeleri, Türkiye’yi dünyada örnek bir ülke konumuna getirdi. Kendi ülkelerine dönen aileler bu süreçten memnun kaldıklarını ve Türkiye’nin mülteci hakları konusundaki hassasiyetini unutmayacaklarını ifade ettiler.

2.3.9. Mağdur Çocuğun Rehabilitesi

Yasal Temeller

“Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar”. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir (Madde 39).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Adalet Bakanlığınca "onarıcı adalet" yaklaşımıyla hayata geçirilen Çocuk Adalet Merkezleri, yetişkinlerden ayrı olarak

mağdur çocukların yeni bir travma yaşamasının önlenmesi, suçla sürüklenenlerin ise adli süreçlerde olumsuz etkilenmelerinin önüne geçilmesi hedefiyle çalışmalarını sürdürüyor.

Bu konuda bir yetkili (TC Adalet Bakanlığı, 2024, 7 Eylül): ... “Çocuk Adalet Merkezi faaliyete alındıktan sonra geçen yaklaşık 8 ayda Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi, Çocuk Mahkemeleri, Çocuk Suçları Soruşturma Bürosunca 388 suçla sürüklenen çocuk, koruyucu ve destekleyici tedbirler yönünden değerlendirilmiştir. 378 suç mağduru çocuğun, çocuklar için düzenlenmiş ideal ortamda ikincil bir örselenmeye maruz bırakılmadan beyanları alınmıştır. Aile Mahkemelerince yapılan görevlendirmeler çerçevesinde Hukuk Yargılaması Destek Bürosunda görev yapan sosyal çalışmacı, psikolog ve pedagoglar tarafından boşanma, velayet, kişisel ilişki ve evlat edinme hususlarında 1834 Sosyal İnceleme Raporu düzenlenmiştir. 97 heyet görüşmesi ve 74 ifade olmak üzere toplam 2 bin 5 işlem yapılmış, Adli Görüşme odalarında ise 415 çocuğun adli görüşme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Çocuk Adalet Merkezimizin faaliyetleri ile çocuklara yönelik adli işlemlerin yetişkinlerden ayrı olarak çocuk dostu ortamda yürütülmesi, adli işlemlere çocuk dostu usullerin uygulanması, adli süreç boyunca adli destek görevlisinden etkin şekilde yararlanabilme imkânı sağlanmıştır. Adli birimlerin yanı sıra diğer paydaş kurum ve kuruluşların temsilcilerini de yargılama faaliyetlerine katarak bu merkezde çocuk koruma sistemimizin daha etkin ve bütüncül şekilde işlemesi sağlanmıştır” şeklinde açıklama yaptı.

Değerlendirme: Olayda Adalet Bakanlığı’nca hayata geçirilen bir projenin olumlu sonuçları açıklanmıştır. Bu tür çalışmalar, projeler mağdur çocukların rehabilitesi için son derece olumludur.

2.4. Katılma Hakları

Katılma hakları; görüşlerini açıklama hakkı, dernek kurma, toplanma hakları, kendisini ilgilendiren konularda karara katılma hakkı olarak alt başlıklara ayrılabilir.

2.4.1. Görüşlerini Açıklama Hakkı

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını tanır”. Bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olmalı ve gereken özen gösterilmelidir. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı özellikle sağlanacaktır. Bu konuda ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olma durumu dikkate alınır (Madde 12).

Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir. “Bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir” (Madde 13). Bunun sınırları şunlardır (Madde 13): Başkasının haklarına ve itibarına saygı; milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleri. Sınırlama kanun tarafından öngörülme ve gerekli olma koşullarını taşımalıdır.

“Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler. Anne ve babalar bu konuda çocuklarına rehberlik yapabilirler” (Madde 14).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: 23 Nisan kutlamalarında koltuklar yer değiştirdi. Cumhurbaşkanı koltuğuna oturan kız öğrenci “2025 yılının aile yılı olarak ilan edilmesinin önemli olduğunu” vurguladı. Çocuklara sosyal medya sınırlaması getirilmesinin de doğru olduğunu belirterek, “Medyayı Doğru Kullanım Dersi” nin programa konulmasını planladığını açıkladı.

TBMM Başkanlığı koltuğundaki kız öğrenci “çocuk parklarının çoğaltılmasını ve parkların temiz tutulması” emrini verdi.

Milli Eğitim Bakanlığına oturan erkek öğrencinin ilk emri “okullarda teneffüs sürelerinin uzatılması” oldu.

Vali koltuğuna geçen kız öğrenciye “1 Mayıs kutlamalarına izin” konusu soruldu.

Belediye başkanlığı koltuğuna geçen erkek öğrenci; “çocuklar için daha fazla park, daha fazla oyun alanı, piknik alanları ve müze gezileri” talimatı verdi.

Değerlendirme: Çocuk haklarından biri katılım hakkıdır. Çocuklara siyasi haklardan seçme ve seçilme hakkı kapalıdır. Ancak, demokrasinin en temel göstergelerinden olan seçme ve seçilme hakkı okullarda ve okul dışı bazı uygulamalarda yaparak yaşayarak öğrenilebilir. Okullarda sınıf başkanı ya da öğrenci temsilcisi seçimleri bunun için en güzel uygulamalardır.

23 Nisan Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı uygulamalarından biri de çocuklara çeşitli makamların devri, “çocuk yönetimi” dir. Çoğu zaman sembolik olarak görülse de çocuklar için oldukça önemli deneyim yaşatan bir uygulama olduğu belirtilebilir.

Cumhurbaşkanı koltuğuna oturan kız öğrenci, uygulanan politikaları değerlendirmiş ve yeni öneriler getirmiştir. Özellikle çocukların sosyal medyayı kullanımının sınırlandırılması ve çocukların bu konuda bilinçlendirilmesi önerileri hem düşünme, düşünceyi açıklama hem de karara katılma hakkının kullanımı olarak değerlendirilebilir.

TBMM Başkanı olan kız öğrenci, çocukların oyun hakkını ve sağlıklı bir çevrede büyüme hakkını dile getirmiştir.

Milli Eğitim Bakanı olan erkek öğrenci, öğrenci haklarından teneffüs hakkının genişletilmesini istemiştir.

Vali koltuğuna oturan kız öğrenciye sorulan soru, gösteri ve yürüyüş hakkı ile ilgilidir. Kız öğrenci 1 Mayıs’ın resmi bayram olduğunu, yasalara uygun bir biçimde kutlanmasının serbest olduğunu ifade etmiştir.

Belediye Başkanı olan erkek öğrenci; çocuk haklarından oyun oynama hakkının genişletilmesini istemiş, müze ziyaretlerinin çocukları geliştireceğini vurgulamıştır.

Sonuç olarak; 23 Nisan kutlamalarında yapılan bu uygulamaların çocuklara özel deneyim yaşattığı, çocukların görüş bildirerek karara katıldıkları, demokrasiyi yaparak yaşayarak öğrendikleri belirtilebilir. Ayrıca “çocuktan al haberi” deyimini gereği, çocuk gözüyle çocukların sorunları ve çözüm önerilerinin konuşulması, gündeme getirilmesi de önemli bir kazanımdır.

2.4.2. Dernek Kurma Hakkı

Yasal Temeller

Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

“Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalar yoluyla olabilir” (Madde 15).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Hempa Çocuk Derneği, çocuklar tarafından 19 Nisan 2016'da Ankara'da, çocuk hakları ve çocuk refahı alanında ulusal ve uluslararası çalışmalar yapmak amacıyla kurulmuştur. Bugüne kadar 500'den fazla gönüllü gencin katılımıyla 6 ülkede 40'tan fazla şehirde 300'ü aşkın etkinliği hayata geçirmiştir. HEMPA bünyesinde kültürel ve sanatsal faaliyetleri de insani yardım çalışmaları da yapılmıştır. Bir yandan çalıştay, sempozyum, panel gibi hak temelli savunuculuk faaliyetleri ve akademik çalışmalar yapılırken bir yandan da yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinde de bulunulmuştur (Hempa Çocuk, 2025).

Hempa Çocuk Derneği sürdürülebilir kalkınma hedeflerini çocuklar için ve çocuklarla birlikte hayata geçirmek üzere çeşitli

alışmalar gerçekleşmektedir. Eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için göçmen çocuklarla atölye çalışmaları, köy okullarında kütüphane kurulması, dezavantajlı mahallerde kitap ve kırtasiye yardımı çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Yoksullukla mücadele kapsamında çocukların temel haklarına erişimini güçlendirmek ve sağlıklı bireyler yetişmesini desteklemek için “zelinle Güzelsin” projesi kapsamında taşrada yaşayan kız çocuklarına düzenli olarak hijyenik yardım desteği sağlamaktadır. Eşitsizliklerin azaltılması kapsamında dezavantajlı bölgelerde yaşayan çocukları sanatın farklı dallarıyla tanıştırarak köy okullarında geri dönüşüm, kil ve müzik atölyesi etkinlikleri düzenlemektedir. Hempa ocuk Derneği, göçmen çocukların sosyal katılımını artırmak adına psiko-sosyal atölyeler açmaktadır. Bunların yanı sıra Hempa, akran zorbalığı, siber zorbalık, ocuk dostu şehirler, ocuk edebiyatı gibi konularda akademik araştırmalar yapmaktadır. “ocuklar tarafından kurulmuş bir dernek olarak her alanda ocuk katılımına önem veren Hempa ocuk Derneği, akademik programlardan çalıştaylara gerçekleştirdiği her etkinlikte mutlaka çocuklara da konuşmacı olarak yer vermektedir. Hempa, ocuklar için çocuklarla birlikte hareket etmektedir” (Hempa ocuk, 2025).

Değerlendirme: Türkiye’de çok az olarak uygulanan hakların başında çocukların dernek kurma hakkı gelmektedir. Dernekler Kanununa göre 12-15 yaş arası çocuklar anne ve babalarının izni ile ocuk derneklerine ye olabilmektedir. 15 yaşını bitirmiş çocuklar, ocuk derneklerinin yönetim ve denetim kurulu yesi olabilirler. 15 yaşını bitirmiş ve ayırt etme gücüne sahip çocuklar ise anne ve babalarının izni ile dernek kurabilmektedir. Olayda bir ocuk derneğinin kuruluş ve faaliyetleri açıklanmaktadır. Çocuklara ve velilere örnek olması açısından önemlidir. ocuk dernekleri, çocukların zihinsel, duygusal, sosyal, kültürel, bedensel gelişimlerine katkı sağlayacak, çocukları, gençleri geleceğe hazırlayacaktır.

2.4.3. Toplanma Hakları

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını tanırırlar” (Madde 12).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Türkiye’nin bir ilinde bir lisenin binasının kapatılmasına, öğrencilerin ise başka bir lise ile aynı binada öğrenim yapmalarına karar verildi. Bu karar öğrencileri çok üzdü, hayal kırıklığına yol açtı. Çünkü üniversite giriş sınavına katılacak son sınıf öğrencileri vardı, diğer öğrenciler de okullarından ayrılmak istemiyordu. Veliler de bu duruma tepkili idi, okul yöneticileri ve öğretmenler de bu karardan memnun değildi.

Bunun üzerine öğrenciler toplantılar yaptılar ve okulda gösteri yürüyüşü düzenlediler. Okullarının kapatılamayacağına dair pankartlar hazırladılar ve sloganlar attılar. Bu protestolara veliler, okul yöneticileri ve öğretmenler destek verdiler. Öğrenciler medyayı çağırarak kendi haklılıklarını savunan bildiri okudular. Bu gösteriler son derece barışçı oldu, hiçbir yere, binaya zarar vermediler, kimseye taş atmadılar, bir taşkınlık çıkarmadılar.

Öğrenciler daha sonra o ilin Valisi ile görüştüler, o ile ziyarete gelen Bakan’a durumu arz ettiler. Bu süreçte sosyal medyada sık sık paylaşımlar yaparak haklarını aradılar.

En sonunda İl Milli Eğitim Müdürlüğü okulun kapanması kararını iptal etti ve öğrenciler aynı okullarında öğrenimlerini görmeye devam ettiler.

Değerlendirme: Bu örnek olay gerçek yaşamdan alınmıştır. İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından alınan bir karara karşı öğrenciler hak arama haklarını kullanmışlar, düşüncelerini açıklamış ve yaymışlardır. Toplantı haklarını kullanmışlar, kendilerini ilgilendiren konularda karara katılma haklarını kullanmışlardır. Gösteri ve yürüyüş haklarını yasalara uygun gerçekleştirmişler,

ülkeye örnek olacak şekilde kırmadan, dökmeden, hiçbir yere zarar vermeden, kimseyi yaralamadan mücadele etmişlerdir. Velileri, öğretmenleri, yöneticileri ve medyayı yanlarına alarak daha da güçlenmişler, medyayı ve sosyal medyayı kullanarak seslerini daha güçlü bir şekilde kamuoyuna duyurmuşlardır. Yetkililerle görüşerek kendi haklılıklarını dile getirmiş ve nihayetinde amaçlarına ulaşmışlardır.

2.4.4. Kendisini İlgilendiren Konularda Karara Katılma Hakkı

Yasal Temeller

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını tanırlar. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir” (Madde 12 ve 13).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Bir ilkokulda öğrenciler sınıflarında sınıf başkanı olmak için yarıştılar. Bir sınıf başkanı adayı “Başkan seçilirsem X adlı şarkıcıyı okula getireceğim” vaadinde bulundu. Başkan seçildiğinde şarkıcı ile irtibata geçti. Yeni başkanın ricasını kırmayan şarkıcı X, o ilkokula gelerek mini konser verdi.

Değerlendirme: Olayda seçme ve seçilme hakkının kullanımı, çocukların kendilerini ilgilendiren başkan seçme konusunda karara katılma haklarını kullanmaları görülmektedir. Bir ilkokulda başkan seçilmek isteyen öğrenciler kıyasıya bir yarışa, rekabete girmiş ve başkan olduklarında yapacakları işleri açıklamışlardır. Kendilerini seçecek, kendilerine oy verecek arkadaşlarına çeşitli vaatlerde bulunmuş, onları ikna etme çabası içinde olmuşlardır. Bir aday X adlı şarkıcıyı getirmeyi vaat etmiş, seçimi kazanmış, vaadinde durarak sanatçıyı getirmeyi başarmıştır. Burada öğrenciler seçme ve seçilme hakkının kullanımını yaparak yaşayarak öğrenmişlerdir. Öğrencilerin bu eylemleri geleceğe hazırlık olarak görülebilir.

Gelecekte de yapılacak olan seçimlerde daha duyarlı biçimde seçmen ve aday olmaları söz konusu olabilecektir.

Çocuk Hakları Komitesi

Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur. On kişiden oluşan komite üyeleri, taraf devletlerin üyeleri arasından coğrafi dağılıma dikkat edilerek seçilmektedirler. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler. Komite olağan olarak her yıl toplanır (Madde 43).

Taraf Devletler, bu Sözleşme 'de tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları: beş yılda bir Komiteye sunarlar. Raporlarda, bu Sözleşme'ye göre üstlenilen sorumlulukların ve yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilir. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar (Madde 44).

3. ÇOCUK HAKLARI KONUSUNDA YAPILMASI GEREKENLER

3.1. Çocukların Çeşitli Tehlikelere Karşı Korunma Hakları

Çocuk Hakları Sözleşmesi ve uygulamalarında çeşitli tehlikelere karşı korunma hakları güçlendirilmelidir. Bunlar; suça sürüklenmekten korunma hakkı, çocuğun teknoloji bağımlılığından korunması, araç sürmekten ve trafikte korunması şeklinde sıralanabilir.

3.1.1. Suça Sürüklenmekten Korunma Hakkı

Yasal Temeller

Taraf Devletler aşağıdaki konuları sağlarlar (Madde 37):

“Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı davranışa ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir”.

Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacaktır. Çocuk özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya

aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak acele karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Bir şehirde bir işyerine haraç kurşunu sıkıldı. Polisin titiz çalışması sonucu saldırganlar yakalandı. Yedi saldırgandan altısı çocuk çıktı. Çetenin whatsapp yazışmalarında saldırıyı kişi başı 500 dolar olmak üzere 3500 dolara anlaştıkları, çeteyi tutanların “4-5 kurşun atıp gözdağı verseniz yeter” şeklinde yazıları tespit edildi. Saldırganlar tutuklanıp cezaevine gönderildi.

Değerlendirme: Örnek olayda öncelikle bir işyerinin haraca bağlanmaya çalışılması yasalara aykırıdır, suçtur. Anayasaya göre çalışma herkesin hakkıdır ve aynı zamanda ödevidir. Bir kişinin işyeri açması, kendi emeği ile para kazanması, başkalarını yanında çalıştırarak istihdama katkı sağlaması, ülkeye kattığı bir değer olması gereken güzel davranışlardır. Kimilerinin çalışmadan, emek sarf etmeden, alın teri dökmeden “hazır para” kazanma yoluna gitmesi yanlıştır. Gerek ailede gerekse okulda çalışma değeri çocuklara, gençlere verilmektedir. Buna rağmen haraç çetelerinin olması düşündürücüdür. Olayda çete üyelerinden altısının “çocuk” olması daha da düşündürücüdür. Öncelikle çocuklar, gençler suça sürüklenmekten alıkonulmalıdır. Eğer suça sürüklenmişlerse bunun nedenleri araştırılmalı, soruşturulmalı ve çözümler getirilmelidir. Çocuklar ve gençlere çalışmanın anlamı, değeri, önemi, el emeğinin kıymeti ailede ve okulda aşılmalıdır. Haksızlıkla para kazanmanın doğru olmadığı, din, ahlak, örf ve adet, hukuk kuralları gibi sosyal düzen kurallarına aykırı olduğu ilmi ilmi işlenmelidir. Çocuk ve gençlerimizin sosyal medyadan etkilendiği, mafya türü film ve dizilerin etkisinde kaldığı gözlemlenmektedir. Bu konuda okullarımızda okutulan medya okuryazarlığı dersi gözden geçirilerek güncellenmeli, öğrenci düzeyine uygun ve ilgi çekici hale getirilmelidir.

Çocukların, gençlerin cezaevi deneyimi oldukça kötü bir deneyimdir. Kimi zaman ıslahevi ve cezaevlerinde çocuklar ders almakta, ibret almakta, bir daha suç işlememe, suça sürüklenmeme düşüncesini kazanırken, kimi zaman daha da ustalaşmakta, suç makinesine dönüşebilmektedir. Yine alınacak tedbirlerle çocuklarımız topluma kazandırılmalı, normale dönmeleri sağlanmalıdır.

Örnek Olay 2: Eşini ve dükkânını 14 yaşındaki çocuk tetikçilere kurşunlattı.

Değerlendirme: Olayda çocukların tetikçi olarak suça sürüklendiğini ve kullanıldığı görülmektedir. Özellikle sosyal ağlar, ailede ilgisizlik, izledikleri olumsuz film ve dizilerin etkisinde kalan çocuklar, olumsuz çevreye dâhil olabilmektedir. Suç örgütleri bu tür çocukları etkileyebilmekte, çeşitli vaatlerle (tablet, telefon, motosiklet vs) kandırabilmekte, suça teşvik etmekte ve suç işletmektedirler. Suç örgütleri lüks yaşam paylaşımlarıyla çocukları kandırmakta ve gençlere suç işlemeleri konusunda intikam yeminleri ettirebilmektedirler.

Çocuklar bu tür eylemler sonucu kabul görmekte, kendilerini değerli hissetmekte, bir gruba ait olmaktadırlar. Bu durum Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin üçüncü basamağı olan ait olma, sevgi ve dördüncü basamağı olan değer görme, saygı ihtiyaçlarına uymaktadır. Çocukların yakalanması durumunda ya ceza almamakta ya da çok az ceza almaları, indirimlerden yararlanmaları söz konusu olmaktadır. Çocukların suç dosyaları arttıkça, o çevrede kabul görmeleri artmakta, çocuk bunu bir gurur verici bir durum olarak sunabilmektedir. Ayrıca çocukları suça sürükleyenler yakalanmadıklarında çocukları kullanmaya devam etmektedirler.

Örnek Olay 3: Sokakta “yan baktın” tartışması sonucu 15 yaşında bir çocuk yaşamını yitirdi.

Değerlendirme: Günlük haberlerde sık sık karşılaşılan durumlardan biri “yan bakma”, “yol vermeme” gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Her an olay çıkarmak isteyen, çatışmayı, kavgayı

etmeyi bir yaşam biçimi haline getirenlerin bir bahanesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Olayda daha çok grup halinde olan çocuklar/gençler, grubun da verdiği dinamiklerle toplum içinde insanlara/gruplara çatabilmekte, çatışma yaşamakta, çatışmalar kavgaya dönüşmekte ve sonuçta yaralanma ve ölümler olabilmektedir.

Örnek olayda basit bir durum abartılmış, büyütülmüş ve sonuçta bir çocuk öldürülmüştür. Her insanın yaşama hakkı vardır ve bu en temel bir haktır. Kimse, kimsenin yaşam hakkına son veremez. İnsan değerlidir ve hayatı da değerlidir. Bir bebeğin dünya gelişi kolay değildir, bu bebeğin büyütülmesi hiç kolay değildir. Anne- babası ve çevresi tarafından gelişiminde çocuk olması, genç olması için nice emek sarf edilmiştir. Bir basit bahane yüzünden çocuklar, gençler, insanlar öldürülmemelidir. Bir çocuk öldürüldüğünde geride gözü yaşlı, içi acıyla dolu anne-baba, yakınlar kalmaktadır. Toplumda infial meydana gelmekte, “nereye gidiyoruz?” sorusu sorulmaktadır. Kamu alanları, caddeler, sokaklar güvenli yerler olmaktan çıkmaktadır. Bu konuda aileden devlete, bütün paydaşlara görevler düşmektedir.

Örnek Olay 4: Adalet Bakanı “18 yaş altı şiddet olayları titizlikle incelenmeli” dedi.

Değerlendirme: Devletin görevleri arasında ülke içi ve dışı güvenliği sağlamak, adaleti gerçekleştirmek gelmektedir. Günümüzde bu amaçların gerçekleşmesi için suça sürüklenen çocuklar ve onlarla ilgili yasal düzenlemelerin incelenmesi ve güncellenmesi gerekmektedir. Özellikle çocukları suça sürükleyen örgütler, çocuklara uygulanan ceza almama ve ceza indirimlerinden haberdardır ve düzenlemeleri en detaylı ayrıntısına kadar bilmektedirler. Bunların önüne geçebilmek için topyekûn çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Yıllardır kamuoyunda dile getirilen suça sürüklenen çocukların kullanılması rahatsızlığı, hükümet yetkililerini de harekete geçirmiş ve yeni düzenlemeler yapılması gündeme gelmiştir. Sadece Adalet Bakanlığı değil başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmak

üzere diğer bakanlıkların ortak çalışması söz konusu olmuştur. Buna göre; suç örgütlerine ve suçu öven sosyal paylaşımlara yönelik çalışmalar yapılacaktır. Suça sürüklenen çocukların profilleri incelenecek. Ailelerin sosyo-ekonomik durumları analiz edilecek ve çocukların suça sürüklenmesinde önlem modelleri oluşturulacaktır. Çocuklarla ilgili ceza ve infaz kanunları gözden geçirilecek. Suç örgütlerinin çocuklar üzerinden bu yasaları kötüye kullanmaları engellenecek. Gerekirse 15-18 yaş arası işlenen suçların karşılığı olan cezalar artırılabilecek. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu konuda Komisyon kurmuş, çalışmalara başlamıştır.

Ceza artırımı tek başına yeterli olmamakla birlikte, ailelerin bilinçlendirilmesi, ailelerle işbirliği, okul eğitiminde değerler eğitimi, hak eğitimi, medya da değerler eğitimi gibi çalışmaların olmasıyla mesafe kat edileceği beklenmektedir.

3.1.2. Çocuğun Teknoloji Bağımlılığından Korunması

Yasal Temeller

“Taraf Devletler çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler” (Madde 17).

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: 7 yaşında çocuğu olan veli, akrabalarına “çocuğum sosyal medyada hesap açtı, beğeni gelirse mutlu oluyor, beğeni gelmezse üzülüyor, hesaba girip beğenir misiniz?” diye ricada bulundu.

Örnek Olay 2: 10 yaşındaki küçük kız çocuğu sosyal medyada hesabı olduğunu, takipçilerinin bulunduğunu söyledi. Amcasının sosyal medyada hesabının olup olmadığını sordu, olmadığını öğrenince şaşırdı.

Örnek Olay 3: Sosyal medyada bir anne 11 yaşındaki çocuğunun yaptığı resim çalışmasını paylaşarak; “çocuğum saat başa kaç beğeni

aldığını kontrol ediyor, yardımcı olur musunuz?” şeklinde ricada bulundu.

Değerlendirme: Çocukların derslerinde ve dinlenme/ eğlenme amaçlı teknoloji kullanımının yararlı olduğu ifade edilebilir. Bunun saatle sınırlı olması çocukların gelişimi açısından önemlidir. Aksi takdirde çocukların teknoloji bağımlılığına yakalanması kaçınılmazdır. Örnek olaylar çocukların sosyal medya bağımlılıklarının nasıl oluştuğu konusunda bizlere fikir vermektedir. Burada ailelerin davranışları iyi niyetli olmakla birlikte bilmeyerek de olsa çocuklarını sosyal medya bağımlısı olmalarına neden olmaktadır. Farklı yaşlardaki çocuklar sosyal medya hesapları açmakta, içerik üretmeye başlamakta, beğeni beklemekte, takipçi sayısını arttırmaya çalışmaktadır. Başka bir durum ise kendi anne ve babalarının hesaplarından yapılan paylaşımlardır. Paylaşımların sonucuna odaklanılmakta, gelişmeler merakla beklenmektedir. Bu durum kimi zaman kaygıya, üzüntüye neden olabilmekte, çocuğun derslerine, bir işe odaklanmasına engel olmaktadır. Anne ve babalar bu konuda bilinçli olmalı, çocuklarının sağlıklı gelişimi için sınır koyabilmelidir.

Bu konuda bakanlıkların bir yasa çalışması başlamıştır. Buna göre; 13 yaşına kadar çocukların sosyal medyada hesap açması mümkün olmayacak. 13-16 yaş arası çocuklara ise anne ve babanın rızası doğrultusunda izin verilecek. Yasa ile çocukların sosyal medya/ teknoloji bağımlılıklarının sınırlandırılması amaçlanmaktadır.

Örnek Olay 4: Lise öğrencisi öğretmeni tahtada ders anlatırken onun yanına gelerek dans etmeye başladı. Öğretmen bu davranışa anlam veremedi ve şaşırıldı. Başka bir öğrencinin videoya aldığı bu davranışın sosyal medyada paylaşım amaçlı olduğu öğrenildi. Öğretmen; “Gençler hata yapar, biz affederiz” dedi.

Başka bir lisede benzer bir olay yaşandı. Öğretmen ders anlatırken iki öğrenci tahtaya kalkarak dans etti. Öğrencilere müdahale etmeyen öğretmenin üzgün olduğu ve tutanak tuttuğu gözlemlendi.

Değerlendirme: Olayda lise öğrencilerinin sosyal medyada beğeni almak amacı açıkça görülmektedir. Ancak yapmış oldukları davranışlar sınıf disiplinini bozmakta, diğer arkadaşlarının öğrenmesine engel olmakta, öğretmenlerin itibarını zedelemekte ve öğretmenlerin mesleki yılgınlık göstermelerine neden olmaktadır. İlk olayda öğretmen çok sabırlı davranmış ve hoşgörü ile yaklaşmıştır. Ancak öğrencilerin davranışlarının sınırlanması gerektiği de gerçektir. Bu nedenle başta ileler olmak üzere, okul, medya, devlet çocukların/ gençlerin bilinçlenmesinde ortak hareket etmelidir. İkinci olayda duruma üzülen öğretmen tutanak tutarak öğrencileri disipline vermek zorunda kalmıştır. Disiplin cezaları çoğu zaman caydırıcı olmamakta, sorun çözülememektedir.

Çocukların ve gençlerin izledikleri Reels videoları beyinde depomin etkisi meydana getirmekte ancak dikkat eksikliğine neden olmaktadır. Bu konuda önlemlerin alınması zorunludur.

Teknoloji kullanımı konusunda Türkiye’de Dijital Dünyada Çocuk Hakları Sözleşmesi çalışması başlatılmıştır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025c). Çocukların dijital güvenliğinden sorumlu tüm paydaşlara bir çağrı olan sözleşmede, "çocuk" 18 yaşını doldurmamış her bireyi, "dijital dünya" ise internet ve bağlantılı teknolojiler aracılığıyla sunulan her türlü platform, içerik, uygulama ve etkileşim alanını ifade ediyor.

Sözleşmenin amacı, çocuklar kendi dijital haklarını koruyabilecek duruma gelene kadar onların güvenliğini sağlamak ve dijital dünyada çocukların üstün yararını gözeterek sürdürülebilir bir işbirliği çerçevesidir.

Söz konusu sözleşmede, "Her çocuğun bilgi ve iletişim teknolojilerinden güvenli, adil ve anlamlı şekilde yararlanma hakkının korunması" ile "Çocukların yer aldığı içeriklerde şiddet, nefret söylemi, zorbalık, müstehcenlik, bahis, kumar gibi çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal bütünlüğüne zarar verecek unsurlara yer verilemeyeceği" şeklinde çocuklarla ilgili 13 madde yer almaktadır.

3.1.3. Araç Sürmekten ve Trafikte Korunması

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Ehliyetsiz ve ekipmansız motosiklet süren 16 yaşındaki çocuk trafikte kaza sonucu yaralandı ve kaldırıldığı hastanede vefat etti. Çok üzgün olan baba “Ona motosiklete binmemesini söyledim ama olmadı” dedi.

Örnek Olay 2: 17 yaşındaki sürücü dehşet saçtı. 7 araca çarparak durabildi.

Değerlendirme: İlk olayda ehliyeti olmayan bir çocuğun motosiklet kullanması sonucu meydana gelen kaza söz konusudur. Çocuklar çeşitli nedenlerle ehliyet ve yaş şartını beklemeden, bir hevesle araç kullanmak isteyebilmekteler. Kimi zaman aileler ve özellikle babalar, küçük yaştaki çocuklarına otomobil, motosiklet sürme alıştırmaları yapmaktadır. Çocukların sabırlı olmaması/olamaması, heyecan, macera yaşama gibi nedenlerle bir an önce araç kullanma istekleri olabilmektedir. Olayda bunlar yaşanmış ve sonu çocuğun yaşamına mal olmuştur. İkinci olayda benzer şekilde ehliyeti olmayan çocuk sürücü maddi kazalara neden olmuştur. Bu gibi olayların meydana gelmemesi için öncelikle çocuklara sınır konulmalı, bu öğretilmelidir. Belirli yaşa geldiğinde, belirli eğitim aldıklarında ve belirli sınavları geçtikten sonra bu araçları kullanabileceği konusunda çocuğun/ gencin mantığına seslenilmeli ve benimsetilmelidir. Çocukların da anne ve babaların tavsiyelerini önemsemesi ve uymaları yerinde olacaktır.

3.2. Olumlu Uygulamaları Teşvik

Günlük yaşamda meydana gelen olumlu uygulamalar çoğaltılmalı, yaygınlaştırılmalıdır. İyiliğin olumlu gücünden yararlanılmalıdır, çünkü iyilik bulaşıcıdır.

Örnek Olay 1: Çöpte bulduğu yüz binlerce TL’lik altını emniyete teslim etti. Bir ilimizde yaşayan 14 yaşındaki genç, dürüstlüğüyle takdir topladı. Hayvancılıkla uğraşan amcasının süt ürünlerini satarak ailesine katkıda bulunan genç, eve dönüş yolunda çöpün

yanında yaklaşık 2 milyon TL değerindeki altın buldu. Annesine durumu anlatan genç, altınları emniyete teslim etti. Altınların sahibi gence çok teşekkür etti ve kendisini yetiştiren anne ve babasını tebrik etti. Gencin babası başka bir ilde inşaat işçisi olarak çalışıyor.

Gencin bu davranışını Valilik, tablet, forma, futbol topu ile ödüllendirdi. Altınların sahibi gence bir bisiklet hediye etti.

Değerlendirme: Olayda bir çocuğun/ gencin dürüst davranışı örnek olacak şekilde gerçekleşmiştir. Gencin babası ailesini geçindirmek için inşaat işçisi olarak çalışmakta, genç de aile bütçesine katkı amaçlı yaz aylarında süt ürünleri satmaktadır. İşten gelirken çöplükte fark ettiği bir çantayı incelemiş, içinde altın olduğunu görünce sahibini bulmak için harekete geçmiş, çantayı emniyet birimlerine teslim etmiştir. Anayasaya göre herkes mülkiyet hakkına sahiptir. Çantanın sahibi, bir şekilde çantasını düşürmüş, kaybetmiştir ancak yine mülkiyet kendisindedir. Genç ise çantayı bulmuş, içeri kontrol etmiş, dolu olduğunu görünce kendisi ve ailesi için kullanma yoluna gitmemiştir. Başkasının mülkiyet hakkına saygı göstermiş ve korumuştur. Genç, bu eğitimi ailesinden ve okuldan almıştır. Örnek davranışı ile Türkiye’de gündem olmuş, takdir edilmiştir. Olması gereken davranış budur, verilmesi gereken eğitim de bu olmalıdır.

Gencin örnek davranışının Valilik tarafından ödüllendirilmesi, çocuğun evine görevlilerin gelerek onore edilmesi önemlidir. Yetkililerin amacı bu tür örnek davranışların çoğalmasıdır. Çanta sahibinin bisiklet hediye sözünü yerine getirmesi de örnek bir davranıştır. Örnek olayda birbirinden güzel davranışlar söz konusudur ve “altın”dan daha değerlidir.

Örnek Olay 2: Bir ilimizde gündüz vakti 10 yaşındaki çocuk bir kişi tarafından kaçırılmaya çalışıldı. Çocuğun “Beni kurtarın” cığlığı üzerine bir esnaf yardıma koştu. Esnaf, şüpheliye “Bu çocuk senin neyin oluyor?” diye sordu. Şüpheli de akrabası olduğunu söyledi. Esnaf “Akraba hiç bu şekilde davranır mı?” diyerek karşı koydu.

Çıkan arbedede esnaf bacağından yaralandı. Çocuk o arada şüphelinin elinden kaçıp kurtuldu.

Ailenin şikâyeti üzerine şüpheli emniyet güçleri tarafından saklandığı yerde yakalandı. İfadesi alınan şüpheli adliyeye sevk edildi.

Aile, esnafa teşekkür ziyaretinde bulundu. Çocuk, kendisini kurtaran esnafın elini öptü. Esnaf “Vatandaşlık görevimi yaptım, benim yerimde olan herkes aynısını yapardı” dedi.

Değerlendirme: Çocukların kötü insanların, suç şebekelerinin kötülüklerinden korunma hakkı vardır. Bu konuda aile, çevre ve devlete önemli görevler düşmektedir. Olayda küçük bir çocuk kaçırılmak istenmiş, duyarlı bir esnaf olaya müdahale etmiştir. Çocuğun kaçırılmaya karşı çıkması, etraftan yardım istemesi önemlidir. Küçük yaşlardan itibaren çocuklara “yabancı kişiler” hakkında eğitim verilmektedir ve bu olayda bunun önemi bir kez daha kanıtlanmıştır. Ailede ve okulda bu tür eğitimler zenginleştirilerek verilmeye devam edilmelidir.

Esnafın sorular sorarak olayı anlaması, karşı mantıklı soruları ve müdahalesi yerinde olmuştur. Hukuka göre meşru müdafaa/ haklı savunmada bulunmuştur. Bu konuda da vatandaşların eğitilmesi, bilgilendirilmesi gerekmektedir. Esnaf çıkan boğuşmada yaralanmış, o sırada çocuk şüphelinin elinden kaçmıştır. Çocuğun hemen evine gitmesi çok doğru bir davranıştır, çocuk iyiyi kötüden ayırma gücü olan temyiz kudretine sahiptir. Esnafın mücadelesi takdire değerdir ve kötülüklerin önlenmesinde önemlidir.

Ailenin şüpheliyi şikâyet etmesi, yasal hakkın kullanılmasıdır. Şüphelinin yakalanması emniyet güçlerinin görevlerini titizlikle yaptığını göstermektedir. Ailenin esnafı ziyaret ederek teşekkür etmesi, esnafın mütevazı konuşması çocuk hakları eğitiminde örnek davranışlardır.

4. SONUÇ: ÇOCUK HAKLARI EĞİTİMİ SORUNLARI VE ÇÖZÜMLERİ

Eğitimci Bloom, eğitimde öğrenme hedeflerini bilişsel, duyuşsal ve psiko motor olmak üzere üç alana ayırmıştır. Çocuk hakları eğitimi hedefleri açısından incelendiğinde; bilişsel alanın ilk basamağı olan bilgiye acaba başta çocuklar olmak üzere ilgililer ne derecede sahiptirler? sorusu önem taşır.

Eğitim programlarında ilkokul, ortaokul ve lisede içerik olarak bu konuların yer aldığı görülmektedir. Konular derslerde işlenmekte, sınavlar yapılmakta, genel olarak öğrenciler başarılı olarak geçmektedirler. Derslerin her biri en az bir dönem sürdüğü için, bilişsel alanın diğer basamakları olan kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarının da işlendiği, uygulandığı ve öğrenildiği varsayılabilir.

Örnek olaylar incelendiğinde, etkili çocuk hakları eğitiminde eksiklerin olduğu belirtilebilir. Öncelikle çocuk hakları bütün çocuklar tarafından tamamen bilinmelidir. Anne-babalar, eğitimciler bundan emin olmalıdır. Uygulamada öğrencilerin çocuk haklarını kısmen bilmekle birlikte, hakları içselleştirme konusunda sorun yaşamaktadırlar. Çocuklardan çocuklara şiddet haberleri bu konuda birçok örnek olayı gözler önüne sermektedir. Bu noktada Bloom'un duyuşsal alan basamaklarından olan alma, tepkide bulunma, değer verme, örgütleme ve kişilik haline getirme devreye girebilir. Okullarda derslerde çocuk hakları eğitiminde elde edilen bilişsel yeterlilikler, duyuşsal yeterliliklerle desteklenmeli, beslenmeli ve birleşmelidir. Psiko motor alan daha çok becerilerin öğretimi ve uygulaması içindir. 2024 yılında uygulamaya konulan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli beceri öğretimine de yer vermektedir. Çocuk hakları eğitiminde karar verme, problem çözme, eleştirel düşünme, empati gibi beceriler de bulunmaktadır. Öğrenciler çocuk hakları öğretiminde konuları yaparak yaşayarak öğrenebilir. Çocuklar, çocuk hakları eğitiminin

kazanımlarını kazanmalı, içselleştirmeli ve davranışa dönüştürebilmelidir.

Okulda hak ve sorumluluk eğitiminin uygulayıcıların başında öğretmenler gelmektedir. Öğretmenlerin hak, ödev ve sorumlulukları Öğretmenlik Meslek Kanunu'nda belirlenmiştir. Buna göre öğretmenler yaparak yaşayarak, model olarak, etkinliklerle kazanımları kazandırarak hak ve sorumluluk eğitimi gerçekleştirecektir.

Öğretmen paydaşının yanında aile kurumu da önem arz eder. İlk eğitim kurumu olan ailede anne ve babalar çocuklarının yetiştirilmesi, bakımı, eğitimi ve korunmasından sorumludur. “Çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderler ana ve baba tarafından karşılanır” (Medeni Kanun, 327). Buna göre çocuklara çocuk hakları eğitimi konusunda anne ve babalara yükümlülükler düşmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre “Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler” (Madde 42). Türk Eğitim Sistemi'nde her kademede programlarda çocuk hakları eğitimi bulunmaktadır. Akyüz (2020)' e göre; Sözleşme ile benimsenen hukuki ve ahlaki yaklaşımlar ayrıntılı biçimde eğitim programlarına aktarılmalıdır. Bu konuda başta Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler olmak üzere eğitim fakültelerine görevler düşmektedir. Bakanlık, kendisini çocuk haklarının tanıtılması, yaygınlaştırılması ve uygulanmasından sorumlu bir kurum olarak görmelidir. Bakanlık hem makro düzeyde programlarla hem de mikro düzeyde ders içi etkinliklerle öğretmen-öğrenci-okul yönetimi ilişkilerinde çocuğun yüksek yararı ve çocuk katılımına önem vermeli, çocuk algısı olumlu yönde değişmelidir. Okul programlarına her kademede “Çocuk Hakları” adıyla bağımsız bir ders konulmalıdır. Bunun yanında toplumun da çocuk hakları konusunda bilinçlendirilmesi devletin yükümlülükleri arasındadır.

Konuya vatandaşlık eğitimi açısından yaklaşan (Ersoy, 2012); evde ve okulda çocuk haklarının eğitiminin ihmal edilen bir alan olduğunu saptamıştır. Araştırma ilköğretim öğretmenlerinin ve velilerin çocuk

haklarına ilişkin algılarını, çocuk haklarının eğitimi amacıyla evde ve okulda gerçekleştirdikleri uygulamaları ve karşılaştıkları sorunları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya Eskişehir’de farklı ekonomik ve kültürel düzeylerden öğrencilerin öğrenim gördüğü üç ilköğretim okullundan 24 öğretmen ve 56 veli katılmıştır. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşme ile toplanmış ve verilere tematik analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçları, velilerin ve öğretmenlerin çocuk haklarını yeterli düzeyde bilmediklerini, çocukların haklarını evde ve okulda yeterli düzeyde öğrenemediklerini ve kullanamadıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, çocuk haklarının eğitiminde öğretmenlerin ve velilerin ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal ve eğitim sistemden kaynaklanan sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir.

Çocuklara yönelik fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel istismar ve ihmal örnek olayları incelendiğinde toplumda çocuk hakları eğitiminde eksiklikler olduğu açıktır. Çocuklara karşı işlenen suçlar, çocukların suçlardan dolayı mağdur olması konusunda veriler önemlidir. Türkiye’de 2024 yılında güvenlik birimlerine mağdur olarak gelen 279 bin 620 çocuğun %86,1’ini suç mağduru, %13,8’ini takibi gereken olay mağduru çocuklar oluşturdu. Suç mağduru olarak gelen 240 bin 872 çocuğun %55,3’ü yaralama, %10,8’i cinsel suçlar, %9,5’i göçmen kaçakçılığı, %8,0’ı aile düzenine karşı suçlar, %16,5’ine bu nedenlerin dışında kalan diğer nedenlerden dolayı mağdur oldu (TUİK, 2024).

Suça sürüklenen çocuklar konusu Türkiye’de uzun süredir gündemdeki yerini korumaktadır. Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olayların 202 bin 785’i suça sürüklenme nedeni ile gerçekleşti. Bu çocukların %40,4’üne yaralama, %16,6’sına hırsızlık, %8,2’sine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, %4,6’sına tehdit, %4,2’sine genel tehlike yaratan suçlar, %26,0’ına ise bu nedenlerin dışında kalan diğer suçlar isnat edildi (TUİK, 2024). Son dönemde “tetikçi çocuklar”, “cinayet işleyen çocuklar” adı altında özellikle suç örgütleri tarafından yönlendirilen çocukların sayısında artış meydana gelmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı tarafından çocuk ve aile konuları birer politika olarak ele alınmakta ve uygulanmaktadır. Dijital Oyunlar İçin Çocuk ve Aile Rehberliği Çalıştay Raporu, Mahremiyet Eğitimi Çalıştay Sonuç Raporu, Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştay Raporu, Çocuk Bakım Kuruluşlarında Çalışan Personele Yönelik İstismarla Mücadele Rehber Kitapçığı gibi raporlar yayınlanmıştır (TCASHB, 2025a). Çocuklarla ilgili her olay dikkatle izlenmekte ve gerektiğinde müdahale edilmektedir. Bakanlığın 2024-2028 Stratejik Planı’nda; Çocukların her türlü riskten korunarak aile ortamında yetiştirilmelerini sağlamak; risk altındaki çocuklara yönelik yürütülen danışmanlık, yönlendirme ve izleme faaliyetlerinin niteliğini artırmak; kadınlara, çocuklara, engellilere ve yaşlılara yönelik ihtisaslaşmış barınma ve bakım hizmetlerini geliştirmek ve yaygınlaştırmak şeklinde amaç ve hedefleri bulunmaktadır (TCASHB, 2025b). Bu politika ve uygulamaların sürekli güncellenerek yenilenmesi gereklidir.

Ulusal bir insan hakları kurumu olan İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’nun çocuk haklarına yönelik çalışmaları bulunmaktadır. El broşürleri çalışmalarından biri “Ben Çocuğum Haklarım Var” dır. Bu broşürde ilkokul-ortaokul düzeyindeki çocuklara renkli görsellerle temel haklar eğitimi verilmektedir. Örneğin (TİHEK, 2025):

“Ben çocuğum. Dinim, inancım, cinsiyetim, kültürüm, ten rengim, ne olursa olsun vazgeçilmez haklarım var”.

“Özel gereksinimlerimin karşılandığı, sağlıklı ve hoşgörülü bir çevrede yaşamaya hakkım var”.

“Baskı ve şiddet görmeden özgürce yaşamaya hakkım var”.

“Her türlü kötü muamele ve istismardan korunmaya hakkım var”.

“Duygu ve düşüncelerimi özgürce anlatmaya hakkım var”.

“Büyüyünce mesleğimi seçmeye hakkım var”.

“Yeteneklerimi keşfetmeye, onları dilediğim gibi geliştirmeye hakkım var”.

“Temiz suya ve yeterli gıdaya erişmeye hakkım var”.

“Kirlenmemiş bir çevrede tüm çocuklar için güvenli bir gelecek talep etme hakkım var”.

“Büyükleim tarafından ihmal edilmemeye hakkım var”.

“Özel yaşantımın korunmasına hakkım var”.

“Özgürce oynayarak hayatı keşfetmeye hakkım var”.

“Yaşamaya ve yaşamımı mümkün kılan şartların oluşturulmasını talep etmeye hakkım var”.

“Huzurlu bir evde, sıcak bir çatı altında uyumaya hakkım var”.

Okullarda çocuk hakları ile çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin bir ortaokulda “Çocuğum Hakları Var” paylaşımında çocuk hakları her çocuğun sahip olduğı değerler olarak ele alınmıştır. Eğitim, oyun, beslenme, barınma, sağlık, dinlenme hakları tanıtılmış, çocuk haklarının her çocuğun eşit ve adil bir şekilde yaşayabilmesi için olduğı vurgulanmıştır (Erzurum Hınıs Ovakoğlu, 2024).

Bir eğitim sendikasının hazırladığı “Çocuk Hakları İnsan Haklarıdır” adlı çalışmada çocuklara ve gençlere sahip oldukları haklara yönelik bilgi ve eğitim verilmektedir (Eğitim Sen, 2013).

Dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen savaşlar, krizler ve çatışmalardan en fazla etkilenen çocuklardır. Çocuklar yaralanmakta, engelli kalmakta, yaşamlarını yitirmektedirler. Kimi zaman göçe maruz kalmakta, açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalmakta, açlıktan ölmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesine imza atan ülkelerin bu suçları işlemesi, Sözleşmeye olan inancı, güveni zedelemekte, geçerliliğine gölge düşürmektedir. Birkaç devletin Sözleşmeye aykırı tutum ve davranışları yüzünden Çocuk Hakları Sözleşmesi feda edilemez. Sözleşme yılların, yüzyılların birikimi sonucu meydana getirilmiştir ve ülkelerin üzerindedir. Savaş suçu işleyen devletlere yaptırımlar işletilmeli, işlemiş oldukları suçların cezaları verilmeli ve Çocuk Hakları Sözleşmesinin işlevselliğı korunmalıdır. Bu bütün devletlerin insanlığa karşı bir borcudur.

KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (2020). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aydın, M.Z. (2011). *Okulda ahlak eğitimi ve ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Borich, G. D. (2017). *Etkili öğretim yöntemleri*. (Çeviri Editörü: Bahaddin Acet). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cengizhan, S. (2015). Öğretim yöntemleri. *Öğretim ilke ve yöntemleri*. (Editör: Tuğba Yanpar Yelken). Ankara: Anı Yayıncılık, 253-286.
- Eğitim Sen. (2013). Çocuk hakları insan haklarıdır.
chrome-extension://efaidnbmnmnibpcjpcglclefindmkaj/
<https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2018/01/%C3%87ocuk-Haklar%C4%B1-%C4%B0nsan-Haklar%C4%B1d%C4%B1r.pdf> adresinden 29 Ekim 2025 tarihinde alınmıştır.
- Erbay, E. (2013). *Çocuk hakları*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Ersoy, A. F. (2012). An area neglected in citizenship education: children's rights education at home and at school. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2012, Vol. 4 Issue 2, p359-376. 18p. 3.
https://iojes.net/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=IOJES_752.pdf&key=41208 adresinden 25 Ağustos 2025 tarihinde alınmıştır.
- Erzurum Hınıs Ovakoğlu Ortaokulu. (2024). Çocuğum haklarım var.
https://ovakoğluortaokulu.meb.k12.tr/icerikler/cocugum-haklarim-var_15641171.html, adresinden 29 Ekim 2025 tarihinde alınmıştır.
- Euronews. (Eylül 2024). Çocukların cinsel istismarı hakkında 2023'te 40.000'den fazla dosya açıldı.
<https://tr.euronews.com/2024/09/09/cocuklarin-cinsel->

istismari-hakkinda-2023te-40000den-fazla-dosya-acildi,
Erişim: 29.06.2025

Gözler, K. (2015). *Hukukun temel kavramları*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Hempa Çocuk. (2025). Çocukların kurduğu bir derneğın hikayesi.
https://www.hempacocuk.com/faaliyetlerimiz?gad_source=1&gad_campaignid=21823660272&gbraid=0AAAAA-N0XfqzaWnwDGNP9z6ZBJPkaqhDS&gclid=EAiaIQobChMlg6Cy-PGTjgMVa0BBAh12UgsgEAAYAiAAEgIR6PD_BwE
adresinden 26 Haziran 2025 tarihinde alınmıştır.

Hesapçioğlu, M. (1998). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

İnsan Hakları Derneği. (2007). *İnsan hakları eğitimcileri için el kitabı*. Ankara: İHD Yayınları.

İSİG Meclisi. (19 Nisan 2025). TÜİK 2024 çocuk istatistiklerini açıkladı: 15-17 yaş arası çocukların neredeyse yüzde 25'i işçi.
<https://www.isigmeclisi.org/21250-tuik-2024-cocuk-istatistiklerini-acikladi->
adresinden 22 Haziran 2025 tarihinde alınmıştır.

Kara, Ö.T. (2014). Türk dili ve edebiyatı dersinde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri. *Türk dili ve edebiyatı eğitimi*. (Editörler: Mehmet Dursun Erdem-Ahmet Akkaya). Ankara: PegemA Yayınları, 75-111.

Karaman Kepenekci, Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayınları.

Kösterelioğlu, İ. (2018). Öğretim yöntemleri. *Öğretim ilke ve yöntemleri*. (Editör: Ali ArslanCevat Eker). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 119-146.

MEB. (2017). *Hukuk ve adalet dersi öğretim programı*.
<https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2017111153856850-HUKUK%20VE%20ADALET%20%C3%96%C4%9ERET>

- [%C4%B0M%20PROGRAMI%201Kas%C4%B1m2017.pdf](#), adresinden 18 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- MEB. (2024). *Demokrasi ve insan hakları*.
<https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/202211310021936-Demokrasi%20Program.pdf>, Erişim: adresinden 18 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Merey, Z. (2018). Çocuk haklarının tarihsel gelişimi. *Çocuk hakları*. Zihni Merey, Ed., Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 75-88.
- Öztürk, D. (2025). Hukukta çocuk kavramı. *Çocuk hakları*. Zihni Merey, Ed., Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 15-40.
- Resmi Gazete. (1995). *Birleşmiş milletler çocuk haklarına dair sözleşme*. 27.01.1995 tarih ve 22184 sayılı.
- Resmi Gazete. (2024). Öğretmenlik meslek kanunu. 18 Ekim 2024 tarih ve 32696 Sayılı.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/10/20241018-1.htm>, adresinden 4 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Serozan, R. (2000). *Çocuk kukuku*. İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.
- Savaş, B. (2014). Öğretim yöntemleri. *Öğretim ilke ve yöntemleri*. (Editör: Mehmet Arslan). Ankara: Anı Yayıncılık, 153-171.
- Tan, Ş. (2006). *Öğretimi planlama ve değerlendirme*. Ankara: PegemA Yayınları.
- T.C. Adalet Bakanlığı, (2024, 7 Eylül). Mağdur ve suça sürüklenen çocuklar devletin şefkatli ellerinde yeni travmalardan korunuyor.
<https://www.adalet.gov.tr/magdur-ve-suca-suruklenen-cocuklar-devletin-sefkatli-ellerinde-yeni-travmalardan-korunuyor>, adresinden 15 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025a). Yayınlar: Çocuk hizmetleri.
<https://www.aile.gov.tr/yayinlar/raporlar/cocuk-hizmetleri/> adresinden 26 Ağustos 2025 tarihinde alınmıştır.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025b). 2024-2028 Stratejik planı. Erişim: 26.08.2025, <https://www.aile.gov.tr/Chromeextension://efaidnbmnribpcajpcgclefindmkaj/https://www.aile.gov.tr/media/157370/stratejik-plan-2024.pdf> adresinden 26 Ağustos 2025 tarihinde alınmıştır.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025c).

Aile ve sosyal hizmetler bakanımız Göktaş, "dijital dünyada çocuk hakları sözleşmesi"ne ilk imzayı attı.

<https://www.aile.gov.tr/mus/haberler/dijital-dunyada-cocuk-haklari-sozlesmesi/> adresinden 29 Ekim 2025 tarihinde alınmıştır.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2024b). Milli eğitim temel kanunu

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, adresinden 09 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2025). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>,

adresinden 02 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.

T.C. İçişleri Bakanlığı (2025). En İyi Narkotik Polisi, Anne.

<https://narkotikpolisianne.com/>, adresinden 26 Haziran 2025 tarihinde alınmıştır.

T.C. İletişim Başkanlığı. (2025). CİMER'e 2024'te 4,5 milyondan fazla başvuru yapıldı.

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/cimere-2024te-45-milyondan-fazla-basvuru-yapildi>, adresinden 22 Ekim 2025 tarihinde alınmıştır.

TC MEB. (2024). *İnsan hakları, vatandaşlık ve demokrasi dersi öğretim programı 4. sınıf*.

<https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programvat40nayli.pdf>, 18.11.2024.

- Taşdemir, F. (2025, 30.10.2025). Yaz Kur'an kurslarında bu yıl 2,5 milyondan fazla çocuğa eğitim verildi. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/yaz-kuran-kurslarinda-bu-yil-2-5-milyondan-fazla-cocuga-egitimverildi/3730544#:~:text=Bu%20kapsamda%202024%2D2025%20e%C4%9Fitim,Kur'an%20kursu%20hizmeti%20sunuldu.adresinden> 02 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.
- Tepetaş Cengiz, G.Ş. (2018). Çocuk ve çocukluk kavramı. *Çocuk hakları*. Zihni Meray, Ed., Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 1-16.
- TİHEK, (2025). Ben Çocuğum Haklarım Var. Ankara.
- Tuna, C. (2023). Çocuk hakları. *Meşgale*. İrem Çalışkan, Ed., Rize: RTEÜ Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Sayı: 9, Aralık 2023, 6-12. <https://heyzine.com/flip-book/mesgale9.html#page/1>, adresinden 10 Ekim 2025 tarihinde alınmıştır.
- Tuna, C. (2024a). *Çocuk hakları eğitiminde örnek olay incelemeleri*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Tuna, C. (2024b). Çocuk hakları sözleşmesi'nde çocuğa tanınan haklar. *Disiplinlerarası yaklaşımla çocuk hakları*. Erdem Hareket, Ed. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 75-98.
- Tuna, C. (2021). Safahat'ta öğretim ilke ve yöntemlerinden örnek olay yöntemi. *Kosovo Educational Research Journal*, 2(1). 1-18.
- TÜİK, (2025a). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Guvanlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2024-53989>, adresinden 15 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK, (2025). İstatistiklerle Çocuk 2024. Chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istcocuk_2024.pdf, adresinden 22 Haziran 2025 tarihinde alınmıştır.

TUİK. (2024, 19 Nisan). İstatistiklerle çocuk, 2023.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Statistics-on-Child-2023-53679>, adresinden 28 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.

Uçuş Güldalı, Ş. (2017). Çocuk hakları eğitimi. *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi*. Refik

Turan, Ed. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 159-196.

UNICEF Türkiye. (2025). Çocuk haklarına dair sözleşme.

<https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> adresinden 02 Temmuz Ağustos 2025 tarihinde alınmıştır.

UNICEF Türkiye, (2024, 28 Aralık). 'Yeni normalimiz bu olmamalı' – 2024 çatışma bölgelerinde yaşayan çocuklar açısından UNICEF tarihindeki en kötü yıl oldu.

<https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltlenleri/yeni-normalimiz-bu-olmamal%C4%B1-2024-%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fma-b%C3%B6lgelerinde-ya%C5%9Fayan-%C3%A7ocuklar-a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan> adresinden 14 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara:Seçkin Yayıncılık.